

ห้องสมุด ๑๐๐ ปี เสมอ พริ้งพวงแก้ว

ปากประลาگون

SAVE PAKPRA SAVE LAGOON

COMMUNITY HEALTH IMPACT ASSESSMENT

คณะผู้จัดทำ
ผัด ไไลสาม
เสถียร จำรัสสุตร
สุวิทย์ พรรณา
ยุทธนา สังปลอด
ธีรวัฒน์ เดชะ
ประสิทธิ์ชัย หนูนวล
สมาชิกชุมชนบ้านปากประและชายคลอง

เรียบเรียง
ประสิทธิ์ชัย หนูนวล

ประสานงาน
ธีรวัฒน์ เดชะ
ลมิตา เขตชั้น

สนับสนุนกระบวนการ
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
มูลนิธิภาคใต้สีเขียว

สนับสนุนการจัดพิมพ์
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ภาพประกอบ
Supasek Opitakorn
Parin Plongmai

บทนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่เล็กๆ พื้นที่หนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่งธรรมชาติสร้างสรรค์มาให้พื้นที่ที่อันอุดมและอุดมสมบูรณ์ กาลเวลาได้ทำให้ความอุดมและสมบูรณ์ลดน้อยถอยลงแต่ยังคงเป็นแผ่นดินที่พิเศษสำหรับคนพัทลุงและประชาชนทั้งประเทศ

ระบบนิเวศอันมหัศจรรย์ที่เรียกว่า 'ลากูน' เป็นแผ่นดินและผืนน้ำที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยมหาสมุทรแปซิฟิก ปรากฏร่องน้ำที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างทะเลใหญ่กับทะเลสาบน้ำจืดกลายเป็นผืนน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าทะเลสาบสงขลา ซึ่งผืนน้ำของทะเลสาบส่วนหนึ่งอยู่ในเขตจังหวัดพัทลุง และยังมีผืนน้ำอีกผืนหนึ่งเรียกว่าทะเลน้อยซึ่งเป็นทะเลบัวขนาดใหญ่และนกนานาพันธุ์ ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบและทะเลน้อยยังได้รับการเติมเต็มจากสายน้ำซึ่งไหลจากเทือกเขาบรรทัดสายสิบสาย แบ่งปันตะกอนอินทรีย์และน้ำจืดเติมเต็มแก่ทะเลสาบอันกว้างใหญ่ จนกลายเป็นระบบนิเวศเชื่อมโยงกันระหว่างทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิก ทะเลสาบน้ำจืดและสายน้ำจากเทือกเขา การเชื่อมโยงของสายน้ำทั้งสามแหล่งก่อเกิดระบบนิเวศเฉพาะกลายเป็นความอุดมและความสมบูรณ์ บริเวณนี้จึงไม่เพียงเป็นแหล่งอาหารแต่ยังเป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญ

เรื่องราวของนิเวศปากประดำเนินไปภายใต้การเชื่อมโยงของแหล่งน้ำทั้งสามจนกระทั่งมนุษย์คิดเปลี่ยนแปลงความสมดุลของธรรมชาติดังกล่าวด้วยการใช้ซีเมนต์มากั้นขวางการเชื่อมโยงของน้ำทั้งสามแหล่ง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแม้เกิดขึ้นที่จุดใดจุดหนึ่งจะก่อผลกระทบกระเทือนทั้งระบบ หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นเพราะมีมนุษย์กลุ่มหนึ่งคิดทำลายการเชื่อมโยงของธรรมชาติ ชาวปากประจึงลุกขึ้นมาตั้งคำถามเพื่อปกป้องนิเวศ ลากูน ซึ่งปรากฏไม่กี่พื้นที่บนโลกใบนี้

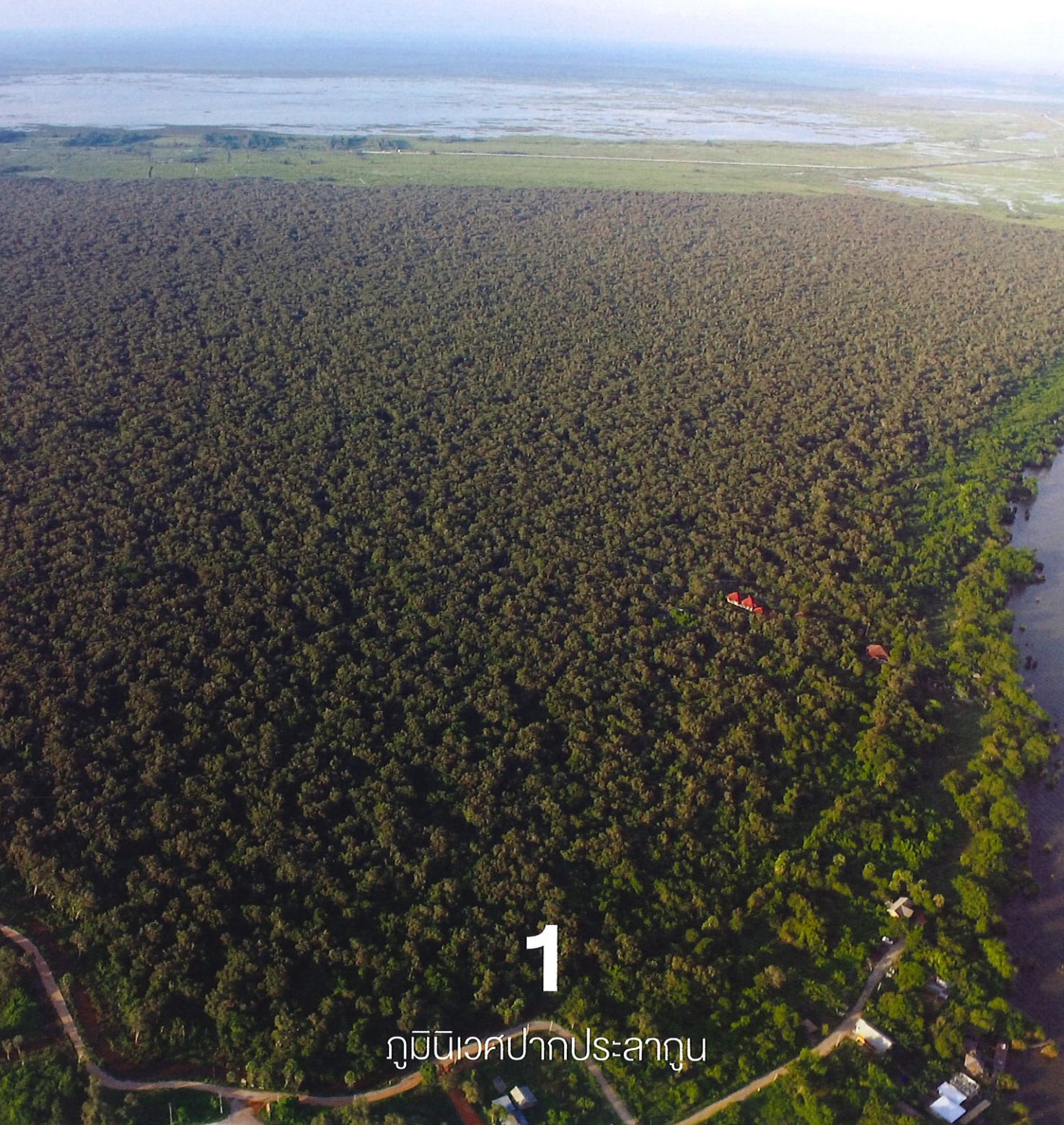
สาระของหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการแจ่มแจ้งให้มนุษย์เห็นว่า โทษของการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงของน้ำสามแหล่งจะก่อผลสะเทือนเช่นไรและมีอาจไม่ยับยั้งการกระทำดังกล่าว เราจึงใช้หนังสือเล่มนี้เพื่อบอกกล่าวว่า เราจะรักษา 'ปากประลากูน' ให้ธรรมชาติทำหน้าที่ต่อไป

สารบัญ

- 06 ภูมินิเวศปากประสาธน์
- 24 ภูมิเศรษฐศาสตร์ปากประกับวิถีทางเศรษฐกิจ
- 46 ปัจจัยคุกคามระบบนิเวศปากประ
- 58 อนาคตการพัฒนาปากประสาธน์
- 72 สร้างสมดุลนิเวศคือทางแก้ปัญหา
- 79 ภาคผนวก

1

ภูมินิเวศปากประสาธน์

รู้จักปากประลาภูน

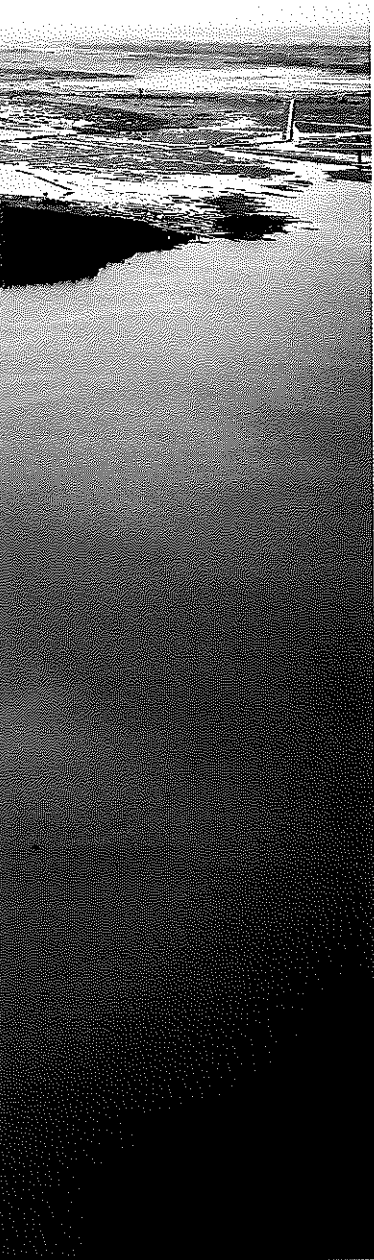
บ้านปากประตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลลำปำ อ.เมือง ซึ่งอยู่ติดกับบ้านชายคลอง ตำบลพนาตุงอำเภอควนขนุน จ.พัทลุง มีประชากร ประมาณ 600 คน ความเป็นปากประจึงหมายถึงพื้นที่บริเวณโดยรอบที่มีสายน้ำเป็นแกนกลางสำคัญของวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ ชีวิตคนปากประเป็นคนลุ่มน้ำที่มีวิถีอยู่กับสายน้ำมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ความผูกพันกับสายน้ำสามารถพิจารณาได้จากวิถีทางเศรษฐกิจและวิถีทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในแถบนี้ประกอบอาชีพประมงเป็นหลักแม้ว่าในช่วงระยะหลังจะมีอาชีพอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องแต่การทำประมงยังคงเป็นอาชีพที่ครัวเรือนส่วนมากยังคงเรือหาปลาทั้งเป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง ส่วนวิถีวัฒนธรรมชุมชนปากประมีประเพณีชักพระทางน้ำ เป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนแถบนี้

ในปัจจุบันได้มีกิจการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นอีกอาชีพหนึ่งในชุมชนปากประ ทั้งที่พัก ร้านอาหาร เรือนำเที่ยว กลายเป็นอาชีพที่สร้างชื่อเสียงให้บ้านปากประเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ โดยเฉพาะวิทยุยักษ์ซึ่งนักท่องเที่ยวและนักถ่ายภาพทั่วประเทศล้วนมาเยือนปากประกลายเป็นสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวิถีธรรมชาติที่โดดเด่นของจังหวัดพัทลุงและภาคใต้

ความเป็นบ้านปากประจึงกลายเป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจ เพราะกลายเป็นหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวและวิถีประมงเกษตรอยู่ด้วยกัน ความสามารถในการจัดการให้วิถีเหล่านี้อยู่กันได้ทั้งเชิงวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจจึงกลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและเป็นความท้าทาย อย่างไรก็ตามชุมชนปากประกลับเผชิญปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันนั่นคือการสร้างประตูกั้นน้ำระหว่างคลองปากประกับทะเลสาบสงขลา ปัญหาดังกล่าวนี้มีความสำคัญมากสำหรับชาวปากประเนื่องจากการเกิดขึ้นของโครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิง วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมของชุมชนปากประไปโดยสิ้นเชิง

ลากูนอนบนแผนที่โลกกับการเผชิญภัยคุกคาม

การเข้ามาของโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำบ้านปากประกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญของบ้านปากประเนื่องจากจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแถบทุกด้านของชุมชน กล่าวคือ คลองปากประเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา และกลายเป็นเส้นทางของธรรมชาติที่สำคัญคือไหลเข้าออกของน้ำระหว่างทะเลสาบกับคลองปากประ เป็นเส้นทางการเคลื่อนตัวของสัตว์น้ำที่สำคัญ และการเคลื่อนตัวของสัตว์น้ำดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญของการก่อเกิดความหลากหลายที่สำคัญของสัตว์น้ำนานาชนิด นอกจากนี้คลองปากประเป็นเส้นทางหลักของการสัญจรออกทะเลสาบสงขลาเพื่อการทำประมงและการท่องเที่ยว ฉะนั้นหากเกิดโครงการนี้ขึ้นจะก่อให้เกิดความเสี่ยงในการเปลี่ยนแปลงสภาพโดยรวมของชุมชนปากประ

โครงการก่อสร้างประตูกันน้ำบ้านปากประ การขุดลอกคลอง การสร้างถนนยกระดับและการสร้างท่อระบายน้ำ รวมทั้งท่อสูบน้ำกลายเป็นความเสี่ยงที่สำคัญของชุมชน โดยประตูน้ำประกอบด้วยสองประตูใหญ่คือประตูกันน้ำบ้านคลองยวน ประตูกันน้ำบ้านปากประ การทำถนนยกระดับและท่อระบายน้ำระหว่างทะเลสาบและชุมชนครอบคลุมหลายกิโลเมตร การขุดลอกคลองหลายสายจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการไหลของน้ำและระบบนิเวศโดยรวมตั้งแต่ทะเลสาบจนถึงพื้นที่ต้นน้ำ เนื่องจากการขุดลอกคลองมีผลให้น้ำไหลเร็วขึ้นกระทบต่อปริมาณน้ำในลำคลองตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำกล่าวคือทำให้ปริมาณน้ำลดลงอย่างรวดเร็วภาวะการขาดน้ำในพื้นที่ริมคลองจะเพิ่มจำนวนเวลาจากเดิม ก่อผลกระทบวงกว้าง

นอกจากนี้แล้วการเกิดขึ้นของโครงการดังกล่าวจะเป็นเหตุให้กิจการการท่องเที่ยวซบเซาลง เพราะระบบนิเวศเปลี่ยนไป วิวยอจะหายไปเพราะไม่มีปลาให้ยกยอจากการปิดขวางทางน้ำ ปัจจัยเสี่ยงครั้งนี้จึงกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ชุมชนต้องตระหนักและหาทางหยุดยั้งรวมทั้งแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน

เมื่อชุมชนปากประลุกขึ้นมาตั้งคำถาม

หลังจากชุมชนได้ตั้งคำถามต่อความถูกต้องของโครงการผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งระดับจังหวัดและหน่วยงานส่วนกลาง รวมทั้งกิจกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ทำให้ปัญหาของชุมชนเป็นที่รับรู้ของสาธารณะมากขึ้น และเมื่อประชาชนในพื้นที่ได้เดินทางไปยื่นทำเนียบรัฐบาลโดยได้มีข้อตกลงร่วมกันว่าให้ชะลอโครงการจนกว่าจะตั้งกรรมการศึกษาร่วมกันจนได้ข้อยุติ โดยได้เจรจากับกรมชลประทานในฐานะเจ้าของโครงการ เพื่อการชะลอโครงการและการตั้งกรรมการร่วมเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน

สำหรับกระบวนการที่จะนำไปสู่การยุติโครงการนั้นคือการแสวงหาข้อเท็จจริงร่วมกันว่าโครงการประตูกั้นน้ำที่เกิดขึ้นสามารถแก้ปัญหาที่กรมชลประทานระบุได้หรือไม่ รวมถึงสภาพปัญหาที่ระบุนั้นดำรงอยู่จริงหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องแสดงข้อเท็จจริงด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังมีโครงการ ฉะนั้นโดยสถานการณ์ของชุมชนในขณะนี้คือกระบวนการจัดทำข้อมูล ทั้งเพื่อแสดงข้อเท็จจริงและกำหนดภาพอนาคตการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยภาพรวม กระบวนการจัดทำข้อมูลจึงกลายเป็นสถานการณ์ที่สำคัญในขณะนี้

ดังนั้น จึงควรมีการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับชุมชน (Community's Health Impact Assessment: CHIA) ในการดำเนินการโครงการดังกล่าว เพื่อเป็นการศึกษาและประเมินผลกระทบทางสุขภาพในทุกมิติ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและผลกระทบ

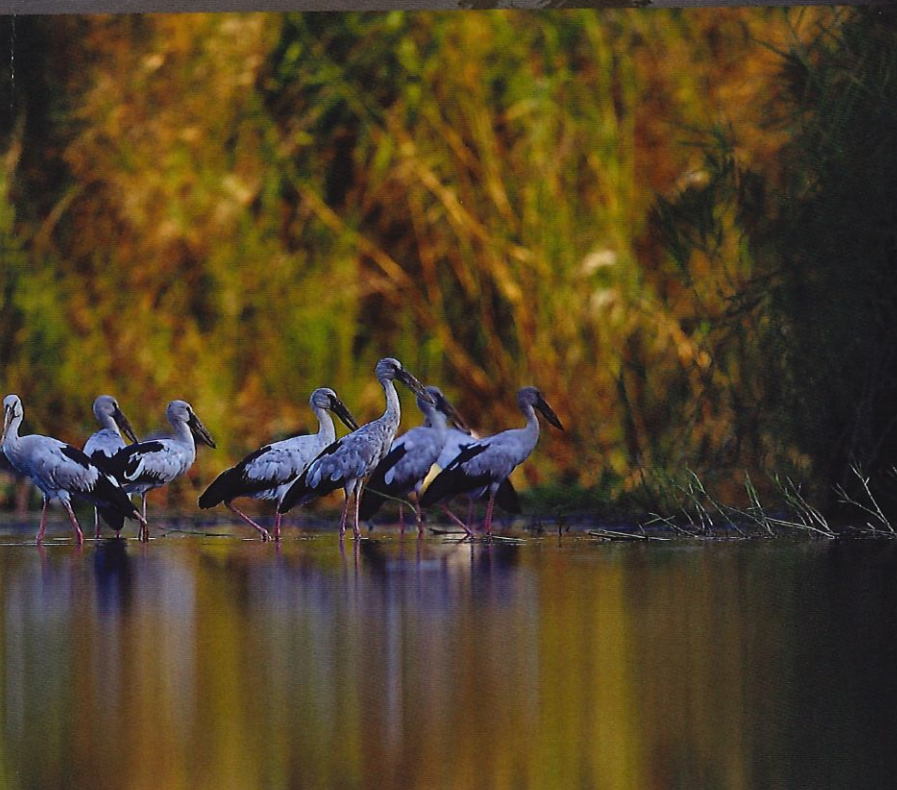

ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน ภายใต้โครงการขนาดใหญ่ที่กำหนดมาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ ทั้งนี้ข้อมูลศักยภาพของพื้นที่ซึ่งศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะสามารถนำมาใช้ในการศึกษาข้อมูลฐาน (Base line) ในการคาดการณ์ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเองของชุมชน การประเมินผลกระทบสุขภาพในระดับชุมชนนี้ ยังสามารถนำไปใช้สนับสนุนกระบวนการตัดสินใจอย่างรอบคอบและเปิดให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของโครงการ ชุมชนในพื้นที่ ภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม โดยร่วมรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมวิเคราะห์ผลกระทบ ร่วมเสนอแนะทางเลือกต่างๆ และร่วมตัดสินใจ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สร้างปัญหาผลกระทบให้กับประชาชนในพื้นที่

ปากประระบบนิเวศเฉพาะ

คลองปากประเป็นคลองสายสำคัญของจังหวัดพัทลุงไหลจากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากเทือกเขาบรรทัดลงสู่ทะเลสาบเป็นที่รวมของสายน้ำต่างๆ ไหลมาบรรจบกัน โดยเฉพาะลุ่มน้ำคลองท่าแนะ แล้วไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาตอนบน โดยสองข้างคลองปากประมีต้นสาकुซึ่งเป็นพืชช้ำน้ำและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ เป็นที่ประกอบอาชีพหลักของชาวปากประและพื้นที่ใกล้เคียง เป็นประตูเชื่อมสำคัญที่สัตว์น้ำชนิดต่างๆ ระหว่างทะเลสาบสงขลาและสายคลองที่ไหลจากเทือกเขาบรรทัด คลองปากประเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์น้ำเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำที่สำคัญ โดยสามารถสังเกตจากการที่ชาวบ้านต่างตั้งยอยักษ์เพื่อจับสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก ถือเป็นจุดชมวิวกึ่งจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกที่นี่เป็นภาพที่งดงามและหาดูได้ยาก ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านปากประและบ้านชายคลอง

ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนที่บ้านปากประเพื่อแสดงให้เห็นระบบนิเวศของบ้านปากประและพื้นที่ใกล้เคียง โดยจากการจัดทำแผนที่ทำให้รับทราบถึงสภาพถึงลักษณะเฉพาะของระบบนิเวศดังนี้

1. ระบบนิเวศบริเวณรอบคลองปากประ เป็นพืชชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าเสม็ด ต้นกระจุต พืชน้ำน่านาชนิด เป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำพืชท้องถิ่นและนกอพยพทำให้ระบบนิเวศรอบคลองปากประมีความอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะที่น่าสนใจจนกระทั่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด

2. หากพิจารณาตามภาพจะพบว่า ระบบนิเวศปากประจะต้องพิจารณาความสัมพันธ์เกี่ยวข้องตั้งแต่สายน้ำที่ไหลลงสู่คลองปากประ ทะเลน้อยและเขตป่าพรุเชื่อมต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และ ทะเลสาบสงขลาตอนบนทั้งหมดนี้เป็นระบบนิเวศที่ทำให้เกิดความเป็นปากประที่มีความอุดมสมบูรณ์และกลายเป็นจุดเด่นทั้งการท่องเที่ยวและการประมง

3. การเปลี่ยนแปลงบริเวณคลองปากประจึงเชื่อมโยงไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสายน้ำจากเทือกเขา ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาด้วย ระบบนิเวศล้วนเชื่อมโยงกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงบริเวณใดย่อมส่งผลกระทบต่อบริเวณอื่นมากขึ้นแตกต่างกันไป

แผนที่แสดงภูมิศาสตร์ บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

ปากประ เป็นพื้นที่พิเศษของจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยเศรษฐกิจ 3 ขาคือ กุ้ง เกษตรและประมง ซึ่งเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความสมบูรณ์ของพื้นที่ก่อเกิดการจ้างงาน เป็นแหล่งรายได้ของประชาชนในปากประและพื้นที่โดยรอบ

อุทยานแห่งชาติ
เขาปู่-เขาย่า

สัญลักษณ์

- ทะเลอ่าวไทย
- ทะเลสาบสงขลา
- คลอง
- ป่า พื้นที่สีเขียว
- เมือง
- ถนน

สถานีท่ากุ้งเกี่ยว

โรงแรมและที่พัก

.....➔ เส้นทางนำเที่ยวเชิงนิเวศ

~~~~~➔ ทิศทางลม/การไหลเวียนของน้ำ

พื้นที่เสี่ยงรับ
ผลกระทบ

จุดท่องเที่ยว
สำคัญ

ดวงบัวแดง

แรมซาร์ไซต์
3800 ไร่
พื้นที่ชุ่มน้ำโลก

ทะเลน้อย

จุดชมวิว
ทะเลสาบสงขลา
คลอง
ทางเรือ

จุดชมวิว
ย้อยถ้ำ

ทะเลสาบสงขลา
(ทะเลหลวง)

เกาะใหญ่

คือคำขลุ่ยปลาโตง
และปลาขลุ่ยโตง

คลองขี้เหล็ก

คลองท่าเสา

ดวงบัวแดง

คลองแห

คลองนาบ่อ

คลองท่าแพ

คลองประจักษ์

คลองขุม

คลอง
ท่าเรือ

คลองปากประ

คลองจอกใต้

คลองตึก

คลองเปือย

คลองสำป

เมืองนักษ

คลองสำป

คลองสำปัด

ระบบนิเวศปากประ

ระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากในแง่ของทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์น้ำ การท่องเที่ยว ทะเลสาบสงขลาเชื่อมต่อกับสายน้ำจากเทือกเขาที่ไหลลงสู่ทะเลสาบตาม จุดต่างๆ หลายจุด ทำให้ระบบนิเวศของทะเลสาบมีความอุดมสมบูรณ์มาก อันเนื่องมาจาก เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสายน้ำ การไหลของสารอินทรีย์จากเทือกเขาลงสู่ทะเลสาบทำให้ ทะเลสาบมีความอุดมสมบูรณ์มาก ตั้งแต่อำเภอปากพะยูนจนถึงอำเภอป่าพะยอม คลอง ปากประเป็นสายน้ำสำคัญที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาจากลุ่มน้ำคลองท่าแนะและคลองเมือง ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบสงขลาเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความอุดมสมบูรณ์ของสายน้ำ

ทะเลสาบสงขลาตอนบนเป็นพื้นที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง โดยบริเวณที่อยู่ใกล้ กับคลองปากประมีความเฉพาะที่ชาวประมงแถบบ้านปากประรับทราบกันดี คือ หาดหิน ซึ่งส่วนใหญ่จะจับปลาหมึกหลัง ปลากระเบน กุ้ง หาดพรกจะรวมพันธุ์สัตว์น้ำ หาดหินมี กุ้ง ปลาหมึกหลัง ปลากระเบน เนินดินเหนียว ก็เป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ เช่นเดียวกัน โดยชาว ประมงจะออกทำการประมงในบริเวณนี้ที่สำคัญ

แม้ว่าทะเลสาบสงขลาจะสูญเสียระบบนิเวศดั้งเดิมไปหลังจากที่มีการปิดกั้นการ เชื่อมต่อระหว่างน้ำจืดกับทะเลอ่าวไทยบริเวณปากกระวะ แต่ยังสามารถเป็นแหล่งอาหารที่ สำคัญของหลายจังหวัด รอบทะเลสาบสงขลามีการทำประมงทั้งในจังหวัดพัทลุงและจังหวัด สงขลาเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่มีลักษณะเฉพาะโดยปัจจุบันปลาลากทะเลสาบสงขลาเป็นที่ ต้องการของตลาดและมีราคาสูง

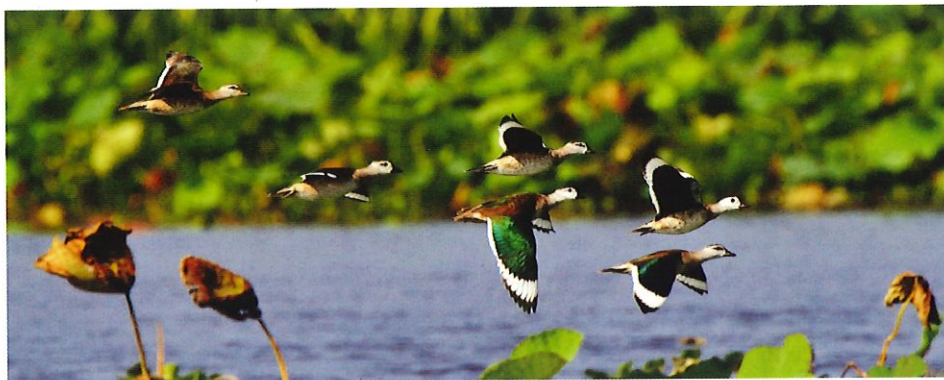
กล่าวเฉพาะบริเวณที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคลองปากประ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อกับทะเลสาบ สงขลาที่จะมีการสร้างประตูกั้นน้ำ ของกรมชลประทาน การเชื่อมต่องดกล่าวก่อให้เกิด ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทั้งในคลองปากประและในทะเลสาบสงขลา ระบบนิเวศ ของทะเลสาบสงขลาเป็นที่ทำการประมงของชาวบ้านปากประและพื้นที่ใกล้เคียง โดย สัตว์น้ำที่จับได้กลายเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนปากประ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สำคัญของการท่องเที่ยว

ฉะนั้นหากกล่าวถึงระบบนิเวศของปากประ พื้นที่ทะเลสาบสงขลาเป็นระบบนิเวศที่สำคัญมาก หากเกิดการปิดกั้นสายน้ำระหว่างปากประกับทะเลสาบสงขลาเท่ากับเป็นการตัดวงจรเชื่อมโยงระหว่างสายน้ำกับทะเลสาบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งระบบนิเวศและเศรษฐกิจของชุมชน

ระบบนิเวศสายน้ำ

บ้านปากประเป็นพื้นที่ที่มีสายน้ำปากประเป็นสายน้ำที่สำคัญ โดยคลองปากประมีสายน้ำมาจากสามสายจากเทือกเขา ประกอบด้วยสายน้ำจากอำเภอสรีนครินทร์ ประกอบด้วย คลองนาท่อม คลองเมือง คลองมะกอกใต้ ไหลลงสู่คลองปากประ อีกสายหนึ่งจากลุ่มน้ำคลองท่าแนะซึ่งไหลจากเทือกเขาแถบอำเภอสรีบรรพต คลองท่าแนะ คลองประดู่เรียง ไหลลงสู่คลองปากประ ส่วนอีกสายหนึ่งมาจากสายน้ำแถบอำเภอป่าพะยอม คือ คลองดิน แล้วไหลลงสู่ คลองปากประ

คลองปากประจึงประกอบด้วยลำน้ำสามสายไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาความอุดมสมบูรณ์ของปากประจึงมีมากกว่าลำน้ำทั้งสามสาย การเปลี่ยนแปลงคลองปากประจากกระบวนการสร้างประตูกั้นน้ำและการขุดลอกจะส่งผลถึงปริมาณและคุณภาพน้ำของสายน้ำทั้งสามสายด้วย เพราะระบบนิเวศออกแบบตัวเองมาให้เกิดความเกื้อกูลต่อกันและกัน คลองปากประเป็นแหล่งการประมงที่สำคัญมากของประชาชนแถบนั้น ทั้งการหาปลาและการยกยอ รวมทั้งการหาสัตว์น้ำริมน้ำ คลองปากประอาจถือเป็นสายเลือดสำคัญของประชาชนแถบนั้น

ระบบนิเวศทะเลน้อย

ทะเลน้อยเป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบสงขลาซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศอย่างมากโดยเป็นที่อยู่ของนกจำนวนมาก ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั้งประเทศ ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งการชมนกและบัวแดง รวมทั้งเป็นที่ทำการประมงของชาวบ้านแถบนั้นด้วย ทะเลน้อยเป็นส่วนสำคัญที่อยู่ติดกับป่าพรุเขตแดนจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ สัตว์น้ำ รวมทั้งการเชื่อมต่อการอยู่อาศัยของนก นานาชนิด

สายน้ำจากเทือกเขาบรรทัดไหลลงสู่ทะเลน้อยทั้งจากคลองแหลม คลองมาบป้อ คลองตำเสา ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยจึงมีความเชื่อมโยงกับสายน้ำที่มาจากเทือกเขาเช่นเดียวกับทะเลสาบสงขลา นอกจากนี้ยังมีคลองยวนซึ่งเชื่อมต่อกับคลองปากประไหลลงสู่ทะเลน้อยด้วย ฉะนั้นถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่บริเวณคลองปากประและคลองยวนจะเกิดผลกระทบต่อทะเลน้อย

ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกับคลองปากประ ทะเลน้อยจึงมีความสำคัญมากในฐานะระบบที่เชื่อมต่อกัน การหมุนเวียนของสัตว์น้ำระหว่างทะเลน้อยและทะเลหลวงและลำคลองลี้วนเชื่อมต่อกัน ฉะนั้นหากจะอธิบายบ้านปากประทะเลน้อยคือระบบนิเวศที่สำคัญ

ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ

บริเวณคลองปากประ มีพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติอยู่ไม่ไกลมากนักแต่บริเวณใกล้เคียงมีสวนพฤกษศาสตร์ ซึ่งเป็นสวนในรูปแบบป่าพรุ ซึ่งหาได้ยาก สวนดังกล่าวกลายเป็นจุดเด่นสำคัญของบ้านปากประ ซึ่งให้เห็นว่าบริเวณนี้ในสมัยอดีตเป็นพื้นที่ป่า ปัจจุบันสวนพฤกษศาสตร์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชนโดยทั่วไป

พื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมบ้านปากประและรายรอบคลองปากประ คลองसान คลองประดู่เรียงพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การปลูกปาล์ม นาข้าวเหลือเพียงเล็กน้อยโดยมีอาชีพปลูกผักเป็นอาชีพเสริม ฉะนั้นระบบนิเวศพื้นราบของบ้านปากประจึงเป็นพื้นที่การเกษตรทำสวนปาล์มเป็นหลัก

แผนที่แสดงศักยภาพการ พัฒนาพื้นที่บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

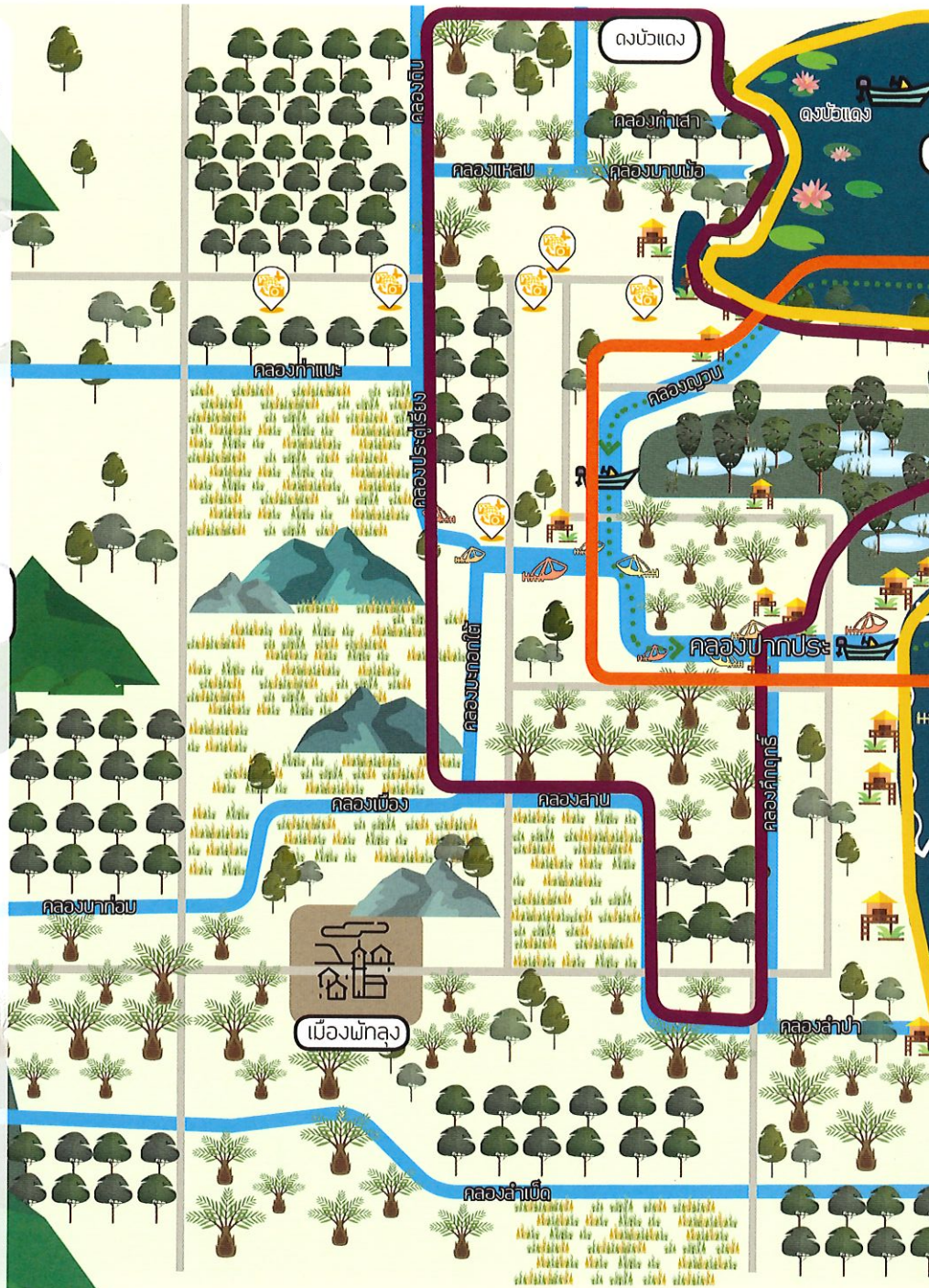
ปากประ เป็นพื้นที่พิเศษของจังหวัด
พัทลุง ประกอบด้วยเศรษฐกิจ 3 ขา
คือ ท่องเที่ยว เกษตรและประมง ซึ่ง
เกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความสมบูรณ์
ของพื้นที่ก่อเกิดการจ้างงาน เป็น
แหล่งรายได้ของประชาชนในปากประ
และพื้นที่โดยรอบ

อุทยานแห่งชาติ
เขาปู่-เขาย่า

สัญลักษณ์

- ทะเลอ่าวไทย
- ทะเลสาบสงขลา
- คลอง
- ป่า พื้นที่สีเขียว
- เมือง
- ถนน
- สถานที่ท่องเที่ยว
- โรงแรมและที่พัก

- เขตพื้นที่เกษตร
- เขตพื้นที่ประมง
- เขตพื้นที่เที่ยวเชิงนิเวศ
- เส้นทางนำเที่ยวเชิงนิเวศ
- ทิศทางลม/การไหลเวียน
ของน้ำ

ระบบนิเวศเชื่อมโยงกัน

จากแผนที่ระบบนิเวศบ้านปากประที่ชุมชนร่วมกันจัดทำขึ้นพบว่าระบบนิเวศสายน้ำ ทะเลสาบ พื้นที่ชุ่มน้ำ ล้วนเชื่อมโยงกัน และพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญทั้ง การประมง เกษตร ท่องเที่ยว โดยผลผลิตของระบบนิเวศที่ชุมชนใช้สำหรับการประกอบอาชีพคือ สัตว์น้ำ ความสวยงามของระบบนิเวศ เป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ความสวยงามของระบบนิเวศนั้นมีความสำคัญมากต่อระบบเศรษฐกิจและชีวิตของประชาชนทั้งสายน้ำ ทะเลสาบ ทะเลน้อย พื้นที่ชุ่มน้ำ ล้วนมีความเชื่อมโยงกัน

พื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกันของระบบนิเวศเช่นนี้เป็นพื้นที่พิเศษที่หาได้ยากยิ่ง เป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญซึ่งมอบให้กับมนุษยชาติ การจรรโลงรักษาจึงเป็นภารกิจสำคัญร่วมกัน พื้นที่ปากประที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ครอบคลุมพื้นที่ทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลา สายน้ำจากเทือกเขาบรรทัด ล้วนส่งผลซึ่งกันละกัน โดยคลองปากประอาจเป็นสายน้ำที่ใหญ่ที่สุดที่ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลา สัตว์น้ำบริเวณนี้มีรสชาติดีเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ระบบนิเวศและผลลัพธ์เช่นนี้ล้วนบ่งชี้ว่าเป็นสิ่งสรรสร้างจากธรรมชาติที่หยิบยื่นให้กับผู้คนแถบนี้และกลายเป็นสมบัติล้ำค่าร่วมกันของทุกคน

2

ภูมิเศรษฐศาสตร์ปากประกับวิถีทางเศรษฐกิจ

ภูมิเศรษฐศาสตร์ของปากประ

คำว่าภูมิเศรษฐศาสตร์หมายถึง ภูมิศาสตร์หรือสภาพพื้นที่ของบ้านปากประกับการก่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นว่าสภาพพื้นที่ของปากประเป็นพื้นที่ก่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่ามากกว่าพื้นที่อื่นเมื่อเทียบจำนวนพื้นที่ที่เท่ากัน อธิบายขยายความได้ว่า ในพื้นที่อื่นของจังหวัดพัทลุงโดยส่วนมากจะก่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญเพียงกิจกรรมเดียวคือ การเกษตร โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นเป็นเพียงกิจกรรมเสริมหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งสภาพโดยทั่วไปของจังหวัดพัทลุงพื้นที่ใช้สำหรับการทำนา ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม แม้ว่าจะมีกิจกรรมอื่นเสริมก็จะเป็นกิจกรรมทางการเกษตรเช่น การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดิม ฉะนั้นเมื่อพิจารณาสภาพของพื้นที่ปากประจะพบว่ามีการกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 กิจกรรมที่สำคัญเท่ากัน ลักษณะของภูมิเศรษฐศาสตร์ของปากประจึงมีความสำคัญมากในฐานะการอธิบายความสำคัญของสภาพภูมิศาสตร์ที่มีศักยภาพก่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ปากประ : สามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหนึ่งพื้นที่

จากภูมิศาสตร์ของบ้านปากประที่อธิบายไว้ในตอนแรก พบว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลาตอนบน มีลำน้ำในพื้นที่หลายสาย ตลอดจนพื้นที่ราบสำหรับการทำการเกษตรด้วยสภาพพื้นที่ดังกล่าวปากประจึงมีการกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยว
2. กิจกรรมทางการประมง
3. กิจกรรมการเกษตร

MAP

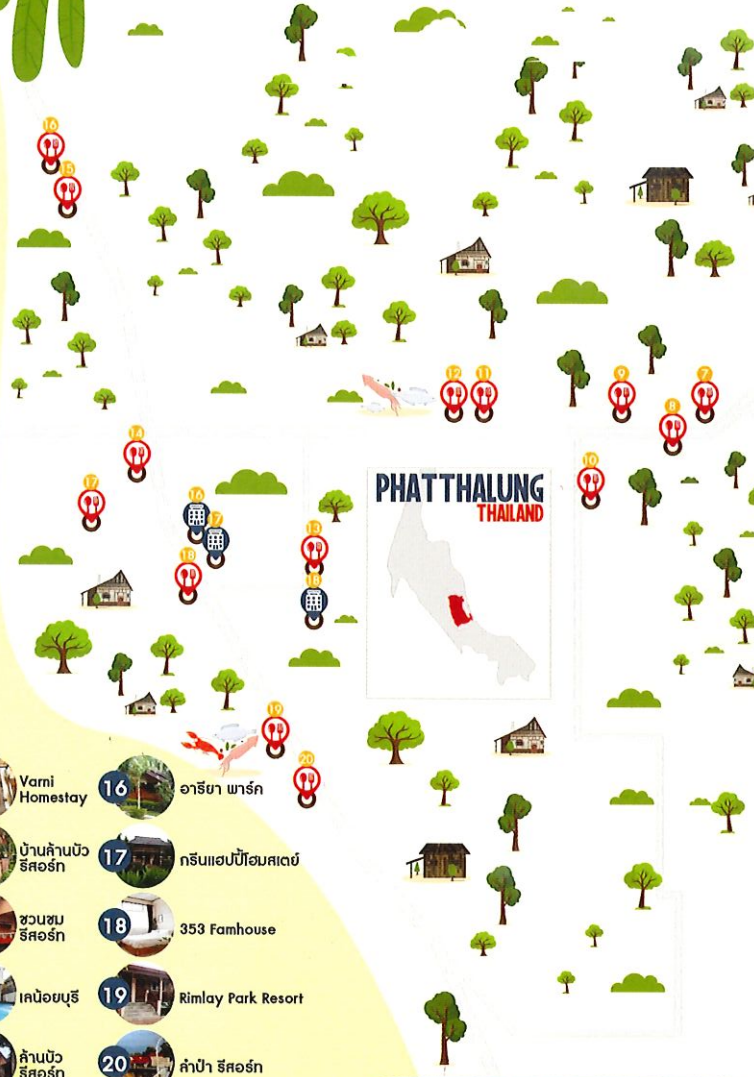
แผนที่แสดงตำแหน่งที่พักและร้านอาหาร
บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

ร้านอาหาร

1 วิวชอ	11 ไร่ไม้-RuaMai
2 ศรีปากประ	12 ฟาร์มรัก FARM RAK
3 ร้านบางซาม	13 กรัวยหม่นป่า By ไร่เกษ
4 กรัวยกชอ	14 ข้าวต้มได้สูง นิก&เน็ก
5 สวนกัทกะเลนอย	15 กรัวยวชช
6 รมน้ำ	16 ร้านแรก
7 ซามุปากคลอง	17 ร้านสี่สิบเก้า
8 ร้านขนมหวาน ปากี	18 หลานดาซู สเด็กเฮ้าส์
9 ผัดไทยห่อบัว	19 ROUTE 41
10 เกนหัวป่าก	20 ซี ซี สเด็ก กรัวยคุณล้าน

ที่พัก

1 สายทองสองเค	11 Varni Homestay
2 บ้านต้นลำพู	12 บ้านลำบัว ธีสรักษ์
3 ปากประ: ลาภู	13 ชวนชม ธีสรักษ์
4 บ้านริมเล ปากประ	14 เคน้อยบุรี
5 Sri Pakpra Boutique Resort	15 ลำบัว ธีสรักษ์
6 ไร่มีวิวเค	16 อารีธา พาร์ค
7 ซามไม้ ชายเค	17 กรีนแสบป้อมสเตย์
8 Wetland Camp	18 353 Famhouse
9 ทะเลบัว ธีสรักษ์	19 Rimlay Park Resort
10 บ้านพัก สวนแก้ว	20 ลำป่า ธีสรักษ์

‘ชุมชนปากประเป็นชุมชนเล็กๆ แต่มีระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยวจนก่อเกิดรายได้ และการจ้างงานให้กับคนท้องถิ่น’

กิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว

พื้นที่ปากประเป็นพื้นที่สำคัญของการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักปากประจากภาพที่เผยแพร่ไปทั่วประเทศคือวิวโดยวิวกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการท่องเที่ยวปากประ บ้านปากประประกอบด้วยกิจกรรมท่องเที่ยวสำคัญคือเส้นทางล่องเรือ ที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยวนับว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของบ้านปากประ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก มีกิจกรรมท่องเที่ยวไม่มากนัก โดยทั้งหมดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ คนที่มาเที่ยวบ้านปากประโดยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะที่ต้องการเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ ต้องการความสงบ และสัมผัสกับวิถีพื้นบ้าน โดยมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวของปากประเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดพัทลุง เมื่อพิจารณาในแง่มุมมองทางเศรษฐกิจจะพบว่า ผู้ประกอบการเป็นคนท้องถิ่น ลูกจ้างในกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นแง่มุมมองสำคัญที่สามารถอธิบายได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวของปากประเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ชุมชนได้ประโยชน์ ทางการกระจายรายได้และการจ้างงาน

2. การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ทั้งรูปแบบของที่พัก อาหาร พื้นที่น้ำเที่ยว ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ได้แปลกแยกกับวิถีของชุมชนมากนัก ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญมากเพราะหลายพื้นที่ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แปลกแยกออกไปจากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่

3. อาหารที่ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการออกแบบให้กิจกรรมการท่องเที่ยวใช้อาหารในท้องถิ่น โดยเฉพาะสัตว์น้ำซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปากประ โดยในแง่มุมมองทางเศรษฐกิจนับเป็นการหมุนเวียนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมประมงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

4. การสร้างสมดุลของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมอื่น เนื่องจากในพื้นที่ของปากประมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นที่ต้องใช้ร่วมกันโดยเฉพาะกิจกรรมการประมง การสร้างสมดุลคือการใช้พื้นที่ร่วมเพื่อทำกิจกรรมทั้งสองอย่าง โดยกิจกรรมทางการประมงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวชมกิจกรรมการประมง โดยเฉพาะการยกยอ

5. การควบคุมทางสังคมสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว การควบคุมทางสังคมคือการสร้างสมดุลระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งการขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พอเหมาะกับขนาดของพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญมากสำหรับการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่

MAP

แผนที่เส้นทางเรือนำเที่ยว

บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

เส้นทางเดินเรือท่องเที่ยว
เป็นเส้นทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศลำคลอง
กับทะเลสาบเป็นเส้นทางที่มี "ระบบนิเวศเฉพาะ"
ที่หาชมได้ยาก

เส้นทางเดินเรือนำเที่ยวเป็นเส้นทางของวิถีชุมชน
ที่ใช้สำหรับทำการประมงของชุมชน
และมีพืชท้องถิ่น ที่ชุมชนใช้ประโยชน์แนวริมน้ำ เช่นสาгу

PHATTHALUNG
THAILAND

ลักษณะเฉพาะอย่างน้อย 5 ประการของการท่องเที่ยวปากประเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปากประ ซึ่งมีความสำคัญมากในการอธิบายเรื่องระบบเศรษฐกิจที่จะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ สร้างสมดุลระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับการรักษาสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวบ้านปากประเป็นการท่องเที่ยวเชิง 'นิเวศวิถี' เป็นส่วนประกอบของการได้ชื่นชมนิเวศที่งดงามและวิถีที่เรียบง่าย ความสวยงามของสายน้ำและทะเลที่นักท่องเที่ยวชื่นชมเป็นพื้นที่เดียวกันกับที่ชาวประมงทำการจับสัตว์น้ำ ซึ่งกลายเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญ ฉะนั้นการท่องเที่ยวของปากประจึงตรงกับคำว่าท่องเที่ยวเชิง 'นิเวศวิถี'

ความงามในความดิบจะซ่อนเสน่ห์เอาไว้ นักท่องเที่ยวจึงมาเยือนไม่ขาดสาย พื้นที่การท่องเที่ยวที่ไม่ได้ตกแต่งจนสวยงาม แต่เป็นความงามที่ไม่ได้เติมแต่ง ความสวยงามแฝงความดิบของวิถีจะเปล่งเสน่ห์ออกมาให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับ ท่ามกลางทะเลสาบน้ำจืดที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยก่อเกิดเป็นนิเวศน์เฉพาะ ได้สร้างพื้นที่อันสวยงามและสมบูรณ์ออกมา ปากประอาจไม่ใช่พื้นที่สวยจนแปลกตา หากแต่ต้องการช่วงเวลาที่คุณคนจะได้ออกมาสัมผัส แล้วธรรมชาติจะตอบแทนเสน่ห์แห่งแผ่นดินและสายน้ำออกมาให้ชื่นชม

คำอธิบาย พื้นที่กิจกรรมประมง บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

จุดที่ 1 : คือเขตทะเลสาบสงขลาตอนบน ซึ่งเป็นแหล่งประมงสำคัญของบ้านปากประและชุมชนแถบนี้ทั้งหมด ความอุดมสมบูรณ์ของทะเล มีผลโดยตรงต่อเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีสัตว์น้ำหลายชนิดไม่ว่าในปัจจุบันได้ลดจำนวนลงแต่ยังเป็นแหล่งประมงที่สำคัญ

จุดที่ 2 : ทะเลน้อย ถือเป็นแหล่งประมงของชุมชนชาวทะเลน้อยและใกล้เคียงซึ่งอยู่ถัดไปจากบ้านปากประ โดยถือเป็นระบบนิเวศที่เชื่อมต่อกันระหว่างทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลาและบ้านปากประ

จุดที่ 3 : คลองปากประ เป็นคลองสำคัญและอาจเป็นคลองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดพัทลุงที่เชื่อมต่อกับทะเลสาบ เป็นสายน้ำที่รวมลำน้ำหลายสายจากเทือกเขาบรรทัด คลองปากประเป็นพื้นที่ที่สำคัญเนื่องจากเป็นสถานที่วางของอชภัฏ ตลอดจนแนวลำคลองเพื่อจับปลาจุกบด ซึ่งมีเฉพาะในคลองปากประ เป็นแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญของชาวประมงแถบนี้

จุดที่ 4 : คลองประดู่เรียม เป็นลำคลองที่เชื่อมต่อกับคลองปากประ เป็นแหล่งประมงสำคัญอีกลำน้ำหนึ่งของประชาชนแถบนี้โดยเฉพาะด้วยลือขี้

จุดที่ 5 : คลองมะกอกใต้ เป็นสายน้ำที่เชื่อมกับคลองปากประ และเป็นแหล่งประมงของชุมชนแถบนี้

จุดที่ 6 : คลองนางเรียม คลองบ้านกลาง เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างทะเลน้อยกับทะเลสาบสงขลาตอนบน เป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญ

จุดที่ 7 : คลองแหลม คลองดำเสา คลองมาบพือ เป็นคลองที่เชื่อมต่อกับทะเลน้อย มีความสำคัญของระบบนิเวศระหว่างสายน้ำจากเทือกเขาและทะเลน้อย จึงเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของชุมชน

จุดที่ 8 : คลองกักกฤธิ์ เป็นคลองที่อยู่ติดกับคลองปากประเชื่อมต่อกับคลองลำปำ โดยคลองลำปำเป็นจุดเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลาบริเวณอำเภอเมือง ทำให้คลองกักกฤธิ์มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งประมงที่สำคัญของชุมชน

กิจกรรมการประมง

อาชีพประมงกล่าวได้ว่าเป็นอาชีพหลักของคนบ้านปากประ เพราะเมื่อพิจารณาจำนวนของบ้านปากประ และหมู่บ้านใกล้เคียงพบว่าโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงไม่เพียงแต่บ้านปากประเท่านั้นแต่หมู่บ้านโดยรอบประชาชนก็ประกอบอาชีพประมงเช่นกัน โดยบางครอบครัวประกอบอาชีพอื่นควบคู่ด้วย และหากพิจารณาจะพบว่าประชาชนโดยส่วนใหญ่ในแถบนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพเดียวแต่มีอาชีพอย่างน้อย 2 อาชีพคือเกษตรและประมง และมีบางคนประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วย

อาชีพการประมงของบ้านปากประมีลักษณะพิเศษคือ สัตว์น้ำจะอ่ร่อยกว่าพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ปลาแหงที่บ้านปากประจะอ่ร่อยกว่าพื้นที่อื่น โดยมีลักษณะลำตัวสีขาวเมื่อเทียบกับลำน้ำใกล้เคียงซึ่งมีลักษณะด้านหลังของตัวปลาออกโทนดำ เนื่องจากเป็นบริเวณที่ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ เป็นรอยเชื่อมต่อระหว่างสายน้ำปากประกับทะเลสาบสงขลา สารอินทรีย์ที่ส่งมาจากภูเขาตามลำน้ำเป็นแหล่งอาหารสัตว์น้ำได้เป็นอย่างดี อีกทั้งบริเวณลำน้ำปากประยังไม่ถูกทำลายมากนักจากกระบวนการพัฒนา เนื่องจากระบบนิเวศริมลำน้ำมีความสำคัญมากต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ ทำให้ปลาที่ปากประเป็นที่ต้องการของตลาด

หากจะกล่าวถึงแหล่งจับสัตว์น้ำที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง ปากประเป็นเพียงไม่กี่พื้นที่ที่เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำส่งไปขายยังพื้นที่ต่างๆ แม้ว่าพื้นที่ริมทะเลสาบสงขลาจะมีหลายหมู่บ้านที่มีการจับสัตว์น้ำ แต่ลักษณะพิเศษของบ้านปากประคือการเชื่อมระหว่างสายน้ำกับทะเลสาบทำให้เกิดลักษณะนิเวศเฉพาะ ประกอบขึ้นเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์

กิจกรรมการประมงบ้านปากประประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก คือ การยกยอและการออกเรือหาปลาในทะเลสาบ กิจกรรมประมงทั้งสองรูปแบบสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านปากประและชุมชนใกล้เคียง โดยหลายครอบครัวยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลักโดยมีทั้งการยกยอและการออกเรือหาสัตว์น้ำควบคู่กันไป

ในเชิงพื้นที่กิจกรรมการประมงเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่การท่องเที่ยวทำให้กิจกรรมการประมงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวด้วย ลำน้ำที่บ้านปากประมีหลายลำน้ำก่อเกิดเป็นพื้นที่การประมงของชุมชน สำหรับความสมบูรณ์ของลำน้ำแม้ว่าส่วนหนึ่งจะถูกทำลายลงจากการพัฒนาเช่นการขุดลอกลำน้ำ ก่อให้เกิดความสูญเสียของระบบนิเวศรวมทั้งการหายไปของสัตว์น้ำ แต่โดยภาพรวมบ้านปากประยังถือว่ามี ความอุดมสมบูรณ์

สัตว์น้ำเศรษฐกิจของคลองปากประและทะเลสาบ

สัตว์น้ำในคลองปากประที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ

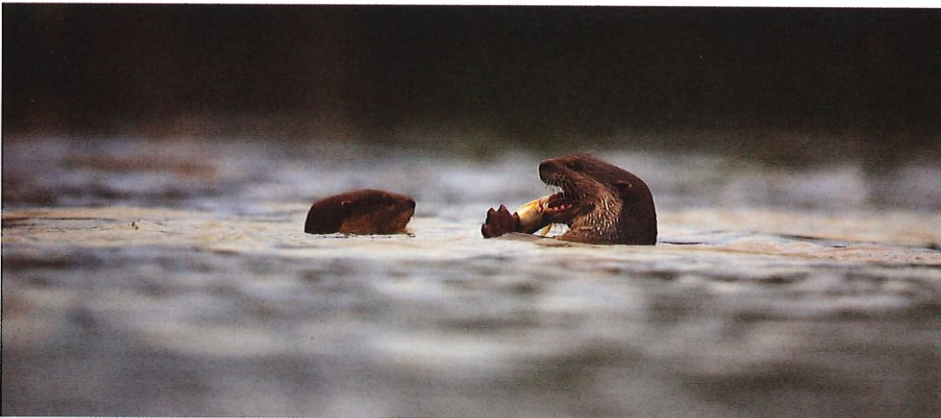
1.ปลาสรวย 2.ปลาบึก 3.ปลาลูกแบร์ 4.ปลาตะเพียนขาว 5.ปลาแหง 6.ปลาซึ่ม
7.ปลาลูกขาว 8.ปลาช่อน 9.ปลาดุก 10.ปลาชะโด 11.ปลาฉลาม 12.ปลากลาย 13.ปลากด
14.ปลาหัวโหม่ง 15.ปลาแก้มช้ำ 16.ปลาใน 17.ปลาลิง

สัตว์น้ำในทะเลสาบที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ

1.ปลาสรวย 2.ปลาบึก 3.ปลาแหง 4.กึ่ง 5.ปลาหมี่หลัง 6.ปลากะพงขาว 7.ปลานิล
8.ปลากะเบน 9.ปลาลูกแบร์ 10.ปลาหلابัง 11.ปลาคันหลาว 12.ปลาหัวโหม่ง 13.ปลา
แป้น 14.ปลาซี้ด 15.ปลาแมว 16.ปลากด

การกระจายสัตว์น้ำคลองปากประ

แม่ค้าปลาที่มาซื้อสัตว์น้ำจากคลองปากประและทะเลสาบสงขลามีประมาณ 40 ราย โดยตลาดที่กระจายสัตว์น้ำจากปากประประกอบด้วย ตลอดในจังหวัดพัทลุงแถบเชิงเขา รวมถึงตลาดในจังหวัดใกล้เคียงเช่น ภูเก็ต นอกจากนี้ปลาแห่งนี้ยังมีการกระจายไปทั่วประเทศ ฉะนั้นสัตว์น้ำของบ้านปากประจึงเป็นแหล่งอาหารสำคัญที่ไม่ใช่เพียงคนท้องถิ่นเท่านั้นแต่เป็นจุดสำคัญของแหล่งกระจายปลาน้ำจืด

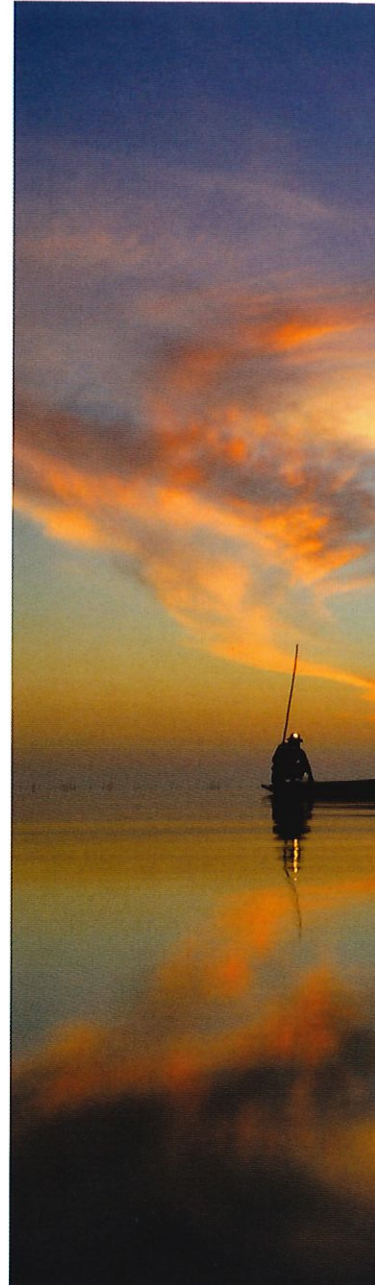

กิจกรรมการเกษตร

การเกษตรของบ้านปากประโดยส่วนใหญ่พื้นที่ถูกแปรสภาพไปเป็นสวนปาล์ม ส่วนนาข้าวนั้นเหลือไม่มาก กิจกรรมการเกษตรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การปลูกผักโดยเฉพาะพริกชี้หนู การเกษตรของบ้านปากประรอผลผลิตจากสวนปาล์ม เกษตรจึงหาหนทางอย่างอื่นในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการปลูกผักซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญ

หากไม่นับรวมพื้นที่ลำน้ำและทะเลสาบพื้นที่โดยส่วนใหญ่ถูกแปรสภาพจากนาข้าวไปเป็นการปลูกปาล์มน้ำมัน รายได้ของชุมชนจึงต้องพึ่งพาจากความอุดมสมบูรณ์ของสายน้ำเพื่อทำการประมงในระหว่างที่รอผลผลิตจากปาล์มน้ำมัน ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพื้นที่ทั้งหมดจะพบว่า บ้านปากประซึ่งหมายรวมถึงบริเวณข้างเคียงตามลำน้ำตลอดจนถึงทะเลน้อย เป็นการใช้พื้นที่เต็มศักยภาพในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจสำหรับการทำการเกษตรของบ้านปากประและใกล้เคียงไม่ได้มีความโดดเด่นเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งจังหวัดและเมื่อเทียบกับกิจกรรมการประมงและการท่องเที่ยว

อาชีพการเกษตรของชาวบ้านปากประประกอบด้วย ปลูกพริกประมาณ 50 ครอบคร้ว ปลูกผัก 30 ครอบคร้ว ทำนา 18 ครอบคร้ว สวนปาล์ม 70 ครอบคร้ว

ปากประ : กิจกรรมทางเศรษฐกิจกับการจ้างงาน

ตัวเลขทางการประมง

การจ้างงานและมูลค่าที่เกิดขึ้นในกิจการประมง แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองได้ในระบบเศรษฐกิจโดยไม่จำเป็นต้องอพยพไปใช้แรงงานนอกชุมชน ทั้งนี้หากสามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรไว้ได้ก็เท่ากับรักษาระบบเศรษฐกิจของชุมชน

ตัวเลขทางการประมงของบ้านปากประประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ 2 ประการ

1. จำนวนยอในบ้านปากประและบ้านข้างเคียงทั้งหมด ประมาณ 650 ดอก รายได้จากยอดอกละประมาณ 200 - 20,000 บาทต่อวันหากคิดค่าเฉลี่ยวันละ 1,000 บาท รายได้รวมจากยอเฉลี่ยต่อวัน 650,000 บาท โดยครัวเรือนในบ้านปากประและบ้านข้างเคียงมีการยกยอตามแนวคลองปากประ ก่อเกิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนของชุมชน

2. เรือหาปลาในพื้นที่บ้านปากประและใกล้เคียงจำนวน 272 ลำ เฉลี่ยรายได้จากการออกเรือวันละ 1,000 บาท หากประมาณการรายได้ที่เกิดขึ้นต่อวันจำนวน 400,000 บาท โดยตัวเลขรายได้ที่เกิดขึ้นหมุนเวียนอยู่ในชุมชนและเป็นการจ้างงานในระดับชุมชน

สำหรับกิจการประมงนั้นหลายครัวเรือนทำควบคู่กันไปทั้งการออกเรือหาปลาและการยกยอ โดยการยกยอใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งใกล้เคียงกับเวลาการออกเรือหาปลาในทะเลสาบ

ตัวเลขกิจกรรมการท่องเที่ยว

หากพิจารณาตัวเลขทางเศรษฐกิจของกิจกรรมการท่องเที่ยวพบว่าเกิดจาก 3 กิจกรรมหลัก คือ เรือนำเที่ยว ที่พัก และ ร้านอาหาร

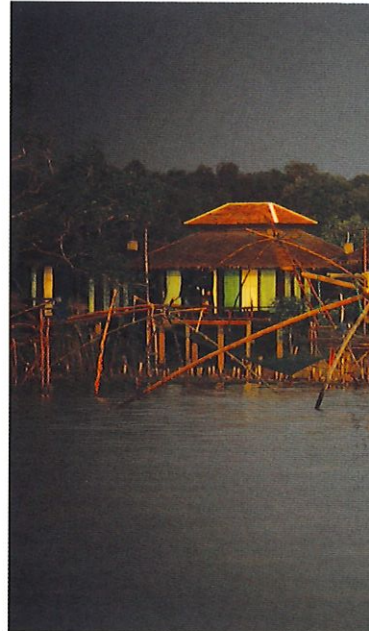
1. จำนวนเรือท่องเที่ยวรอบบริเวณคลองป่าประ 80 ลำ จำนวนเรือนำเที่ยวในพื้นที่ทะเลน้อยจำนวน 83 ลำ หากคิดเฉพาะเส้นทางเรือท่องเที่ยวของบริเวณบ้านปากประจำนวน 80 ลำ โดยมีรายได้ต่อเที่ยวประมาณ 1,200 บาทต่อเที่ยว จะเกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชนจำนวนมาก

2. ที่พัก 14 แห่ง ที่พักเป็นธุรกิจของคนในท้องถิ่นและมีการจ้างงานในท้องถิ่น ทำให้เพิ่มการจ้างงานในชุมชน ที่พักทั้ง 14 แห่ง มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ราคาหลักร้อยจนถึงราคา 3,000 บาท ซึ่งหากพิจารณาจำนวนที่พักในพื้นที่ชุมชนปากประจนถึงทะเลน้อยจะเป็นตัวชี้วัดสำคัญของกิจการท่องเที่ยวที่มีคนมาพักอย่างสม่ำเสมอ และเป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวในแนวนิเวศ

3. ร้านอาหาร 6 แห่ง สำหรับร้านอาหารเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะใช้วัตถุดิบโดยเฉพาะสัตว์น้ำในท้องถิ่น ทำให้เกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจจากกิจการประมงสู่กิจการท่องเที่ยว

4. ตัวเลขการจ้างงานทั้งในที่พักและร้านอาหารประมาณ 80 คน โดยค่าจ้างพื้นฐานเดือนละ 9,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีการจ้างงานในสวนพฤกษศาสตร์ป่าประจำนวน 20 คน ยังมีอาชีพถักอวน และอาชีพอื่นๆของชุมชนที่มีผู้ประกอบการน้อยราย โดยเมื่อพิจารณาองค์ประกอบการจ้างงานทั้งหมดจะพบว่า พื้นที่ชุมชนสามารถเป็นแหล่งงานได้โดยศักยภาพของพื้นที่และการพัฒนาโดยประชาชน ทั้งประมง การท่องเที่ยว เกษตร สิ่งที่ราชการต้องทำคือ อยา

ปากประ : กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กับการจ้างงาน

ตัวเลขทางการประมงของบ้านปากประ ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ

๒ ประการ

ตัวเลขกิจกรรมการท่องเที่ยว

หากพิจารณาตัวเลขทางเศรษฐกิจของกิจการการท่องเที่ยวพบว่าเกิดจาก ๓ กิจกรรมหลัก คือ เรือนำเที่ยว ที่พัก และ ร้านอาหาร

๑. จำนวนเรือท่องเที่ยวรอบบริเวณคลองปากประ ๕๐ ลำ
จำนวน เรือนำเที่ยวในพื้นที่ทะเลน้อยจำนวน ๕๓ ลำ
หากคิดเฉพาะเส้นทางเรือท่องเที่ยวของบริเวณบ้านปากประจำนวน ๕๐ ลำ
โดยมีรายได้ต่อเที่ยวประมาณ ๑,๒๐๐ บาทต่อเที่ยว
จะเกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชนจำนวนมาก

๒. ที่พัก ๑๔ แห่ง ที่พักเป็นธุรกิจของคนในท้องถิ่นและมีการจ้างงานในท้องถิ่น ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชน
ที่พักทั้ง ๑๔ แห่ง มีห้องขนาดเล็กขนาดกลาง ราคาห้องพักเฉลี่ย **ถึงราคา ๓,๐๐๐ บาท**
ซึ่งหากพิจารณาจำนวนที่พักในพื้นที่ชุมชนปากประจนถึงทะเลน้อยจะเป็นตัวชี้วัดสำคัญของกิจการท่องเที่ยวที่มีคนมาพักอย่างสม่ำเสมอและเป็นกิจการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวในแนวนิเวศ

๓. RESTAURANT
ร้านอาหาร ๖ แห่ง สำหรับร้านอาหารเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพราะใช้วัตถุดิบโดยเฉพาะสัตว์น้ำในท้องถิ่น ทำให้เกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจจากกิจการประมงสู่กิจการท่องเที่ยว

๔.
ตัวเลขการจ้างงานทั้งในที่พักและร้านอาหารประมาณ ๕๐ คน โดยค่าจ้างพื้นฐานเดือนละ ๕,๐๐๐ บาท

ปากประ : การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่

ความพิเศษของบ้านปากประคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกิจกรรมการประมง โดยกิจกรรมทางการเกษตรยังไม่มีเชื่อมโยงมากนัก เพราะโดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมประมงได้

กิจกรรมการประมงมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมท่องเที่ยว 2 แนวทางคือ พื้นที่ทำการประมงเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวและสัตว์น้ำที่จับได้ในกิจการประมงจะถูกใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยนัยยะนี้ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอยู่ในพื้นที่บ้านปากประและใกล้เคียง โดยในอนาคตแกนนำชุมชนมีแนวทางในการผลิตผักปลอดสารพิษเพื่อรองรับความต้องการในกิจกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงการบริโภคในชุมชน ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการปลูกพริกชี้หนู ซึ่งยังไม่ตอบสนองต่อการบริโภคทั้งในระดับชุมชนและในกิจกรรมการท่องเที่ยว

เมื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงกันและเป็นแหล่งการจ้างงานที่สำคัญ การรักษากันปากประไว้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันในการกระบวนการรักษาและพัฒนาพื้นที่ให้มีความต่อเนื่อง

ปากประ : เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยน เศรษฐกิจเปลี่ยน ชีวิตคนเปลี่ยน

ระบบเศรษฐกิจของประชาชนบ้านปากประและใกล้เคียงซึ่งหมายรวมถึงจำนวนประชากรนับพันคนที่จะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงหากระบบนิเวศของบ้านปากประเกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะระบบเศรษฐกิจของพื้นที่บ้านปากประล้วนผูกติดกับความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ โดยกิจกรรมสำคัญที่เป็นแหล่งรายได้และแหล่งการจ้างงานคือ การท่องเที่ยวและการประมง จะล่มสลายลง

อธิบายขยายความได้ว่า การท่องเที่ยวบ้านปากประคือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวเดินทางมาพักผ่อนที่บ้านปากประเพื่อต้องการความเงียบสงบและชื่นชมกับธรรมชาติดั้งเดิมของสายน้ำและทะเลสาบน้ำจืด หรือลากูน ซึ่งมีเพียงไม่กี่พื้นที่ในโลก หากธรรมชาติหายไปจากกิจกรรมการพัฒนา การท่องเที่ยวย่อมสลายลงไปด้วย

กิจกรรมการประมงก็เช่นเดียวกันล้วนผูกติดอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบ และสายน้ำปากประ หากมีเขื่อนกั้นน้ำเกิดขึ้นจะเป็นการตัดขาดของระบบนิเวศที่เกื้อกูลเพื่อความสมดุลกันมาตลอด ก่อผลกระทบอย่างแรงกล้าต่อการเคลื่อนที่ของสัตว์น้ำ ทำให้การวางไข่ของสัตว์น้ำเกิดความชะงักงันและส่งผลต่อเนื่องระยะยาวต่อปริมาณสัตว์น้ำ รวมถึงคุณภาพน้ำที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงจนส่งผลเสียต่อภาคการเกษตรด้วย

ฉะนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมหลักทั้งสองประการคือ กิจกรรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมการประมงจะส่งผลให้คนตกงานนับพันคน และภาวะการตกงานดังกล่าวจะนำมาสู่ปัญหาที่ต่อเนื่องอีกหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาการอพยพแรงงานออกนอกท้องถิ่น ซึ่งจะเกิดปัญหาครอบครัวตามมาในอนาคต กลายเป็นปัญหาสังคมที่ยากแก้ไข

ภูมิเศรษฐศาสตร์บ้านปากประ

จากความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจบ้านปากประพบว่าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยทันที ส่งผลต่อการไร้งานทำ และมีผลกระทบต่อเนื่องตามมาอีกหลายประการ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าเศรษฐกิจของชุมชนบ้านปากประผูกติดกับความสมบูรณ์ของพื้นที่ การพัฒนาใดก็ตามที่จะเกิดขึ้นล้วนต้องคำนึงถึงภูมิเศรษฐกิจที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามมาในอนาคต

การประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนาจึงต้องประเมินให้ครบห่วงโซ่การพัฒนาไม่เพียงการประเมินแบบผิวเผิน โดยเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมแล้วจะต้องประเมินไปถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมนั้นด้วย จึงจะทำให้เห็นผลกระทบทั้งหมดที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลสำคัญของการตัดสินใจในกระบวนการออกแบบกิจกรรมการพัฒนา

ภูมิเศรษฐศาสตร์ปากประลากุนจึงมีความหมายว่าภูมิศาสตร์คือที่มาของเศรษฐกิจ ฉะนั้นการรักษาภูมิศาสตร์คือการรักษาเศรษฐกิจ การทำลายภูมิศาสตร์นำมาซึ่งการทำลายทางเศรษฐกิจ กิจกรรมที่นำมาสู่การทำลายภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจจึงไม่อาจเรียกว่าการพัฒนา

การพัฒนาที่ทำให้ดีขึ้นในกรณีปากประคือการรักษาภูมิศาสตร์เดิมให้ดี ส่วนไหนที่เสื่อมโทรมลงต้องช่วยกันฟื้นคืนสภาพให้ได้ และเมื่อภูมิศาสตร์ฟื้นคืนมากก็จะนำมาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้สังคมไทยต้องเรียนรู้ภูมิเศรษฐศาสตร์ให้ลึกซึ้ง เพราะที่ผ่านมาความไม่เข้าใจ รวมทั้งการไม่ให้ความสำคัญกับภูมิเศรษฐศาสตร์นำมาซึ่งการทำลายฐานชีวิตของประชาชนจำนวนมากในประเทศนี้ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา

การพัฒนาปากประในอนาคต เป็นเศรษฐกิจที่ผุดโง่กันมากขึ้น
กิจการท่องเที่ยว ซื่อสัตย์จากคนจับปลา และคนปลูกผัก
ปลอดสารพิษ ทำให้กิจการท่องเที่ยวมีอาหารปลอดภัยบริการ
นักท่องเที่ยวเป็น Green Tourism

ในขณะที่กิจการท่องเที่ยวเติบโตสามารถจ้างงานคนในชุมชนได้
เพิ่มขึ้นทั้งในฐานะพนักงานและการบริการเรือนำเที่ยว

สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อเนื่องคือการสร้างอาหารปลอดภัยโดยเฉพาะ
ผักให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ทั้งตอบสนองต่อแหล่งท่องเที่ยวและ
คนในชุมชน

ภาพอนาคตการพัฒนา การผูกโยงทางเศรษฐกิจ บ้านปากประ

วิถีเศรษฐกิจบ้านปากประ

วิถีเศรษฐกิจของบ้านปากประนับว่าน่าสนใจเพราะคนหนึ่งคนสามารถทำงานในแต่ละวันเพื่อสร้างรายได้มากกว่าหนึ่งงาน ทำให้แต่ละคนมีรายได้เกิดขึ้นจากหลายทาง ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเรียนรู้ว่าภูมิศาสตร์เศรษฐกิจแบบนี้ก่อให้เกิดความพิเศษในกระบวนการจ้างงานได้อย่างไร โดยวิถีเศรษฐกิจของชุมชนบ้านปากประมีปัจจัยที่ต้องทำความเข้าใจเรียนรู้ดังนี้

1. ช่วงเวลาที่แตกต่างกันทำงานที่แตกต่าง

ประชาชนคนหนึ่งที่บ้านปากประในวันหนึ่งสามารถทำงานได้หลายงานในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช่น ตอนเช้าตรู่ออกเรือนำเที่ยว พอดอนสายกลับมายกยอ ตอนเย็นหรือค่ำออกเรือประมง ทำให้คนหนึ่งสามารถทำงานได้สามงานในแต่ละวัน เพราะงานแต่ละงานกระทำในช่วงเวลาที่ต่างกัน

2. ศักยภาพของพื้นที่ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย

ศักยภาพของพื้นที่เป็นต้นทุนที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างงานได้หลายทาง ซึ่งเป็นความพิเศษเฉพาะที่มีในบางพื้นที่เท่านั้น สำหรับปากประ สายน้ำทำให้เกิดกิจการประมง ทะเลสาบเป็นแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ราบทำการเกษตร ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นต้นทุนสำคัญของระบบเศรษฐกิจชุมชน

3. การสร้างสรรค์ของคนปากประ

คนปากประสร้างสรรค์กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากศักยภาพเดิมที่ใช้สายน้ำทำการประมงสู่การทำกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการออกแบบการท่องเที่ยวสอดคล้องกับระบบนิเวศของพื้นที่ รวมทั้งที่พัก อาหาร เส้นทางล่องเรือนำเที่ยว การเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวก่อให้เกิดเป็นอาชีพใหม่และแหล่งงานใหม่ของชุมชนโดยไม่เปลี่ยนวิถีเดิมหรือระบบนิเวศเดิม อีกทั้งเจ้าของกิจการทั้งที่พัก ร้านอาหาร เรือเรือนำเที่ยวเป็นคนท้องถิ่น พนักงานในกิจการท่องเที่ยวใช้คนท้องถิ่น ทำให้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนอยู่ในท้องถิ่น

4. กิจกรรมที่สอดคล้องกับความสามารถของคนพื้นที่

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของปากประเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพหรือความสามารถของคนในพื้นที่ จึงทำให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

แผนผังแสดงช่วงเวลาและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บ้านปากประ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

หนึ่งคนสามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้หลายอย่าง

ทำให้วิถีในการทำงานไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ลดทอนศักยภาพด้านอื่น แต่หากพื้นที่ปากประมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถของคนในพื้นที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น การมีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จะต้องนำเข้าแรงงานจากพื้นที่อื่นทั้งยังส่งผลต่อการลดทอนคุณภาพของ อากาศ อาหาร สุขภาพ รวมทั้งการใช้เวลาและกิจกรรมทางสังคม นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิศาสตร์และสังคมของพื้นที่อีกด้วย

3

ปัจจัยคุกคามระบบนิเวศปากประ

ประตูกันน้ำปากประกับหายนะของภูมินิเวศลากูน

ประตูกันน้ำบ้านปากประเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของคลองปากประ ทะเลสาบตอนบนและทะเลน้อย ซึ่งมีผลสำคัญยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของชุมชนปากประและชุมชนรายรอบ โดยโครงการดังกล่าวเจ้าของโครงการคือ กรมชลประทาน โดยได้กำหนดสร้างประตูน้ำเพื่อกั้นระหว่างทะเลสาบสงขลาตอนบนกับคลองปากประ ซึ่งองค์ประกอบของโครงการมีกิจกรรม 3 กิจกรรมหลักคือ การทำประตูกันน้ำ การขุดลอกคลอง และ การสร้างท่อสูบน้ำ โดยทั้งสามกิจกรรมมีผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของบ้านปากประ

แผนที่ผลกระทบโครงการประตูกั้นน้ำบ้านปากประ

โดยเหตุผลของกรมชลประทานในการจัดทำโครงการดังกล่าวระบุว่าเพื่อป้องกันน้ำเค็มไหลเข้าสู่คลองปากประ โดยระบุว่าคลองปากประประสบปัญหาน้ำเค็มรุกกล้าที่มีความเค็มเกิน 1.5 ส่วนในพันส่วนไหลเข้ามาในคลองประ โดยความเค็มสูงสุดเกิดขึ้นช่วงประมาณ 4 เดือน กค.-ตค. ในช่วงฤดูแล้ง มีการรุกตัวของน้ำเค็มจากปากประจนถึงมะกอกเหนือความยาวประมาณ 10 กม. นอกจากนี้การสร้างประตูกั้นน้ำที่คลองยวนจะสามารถ ป้องกันน้ำเปรี้ยวจากพรุควนเคร็ง ไหลเข้าสู่ทะเลน้อย ทะเลหลวงและอาจไหลเข้าสู่คลองประ โดยการดำเนินการดังกล่าวจะก่อประโยชน์ต่อพื้นที่ดังนี้

1. ป้องกันน้ำเค็มรุกเข้ามาในคลองประและคลองสาขา ซึ่งมีโอกาสเกิดร้อยละ 27.7
2. เพื่อเก็บน้ำจืดไว้ ทำให้พื้นที่ชลประทานสูบน้ำเค็มได้รับประโยชน์ 21 สถานี จำนวน 27,810 ไร่ พื้นที่สูบน้ำด้วยไฟฟ้าใหม่ 16 สถานี จำนวน 20,790 ไร่
3. การพัฒนาระบบชลประทานจะทำให้ดินเกิดความชุ่มชื้นตลอดปี ควบคุมดินคลองประซึ่งมีสภาพเป็นกรดมิให้สัมผัสอากาศเกิดเป็นน้ำเปรี้ยว
4. ป้องกันการรุกของน้ำเค็ม
5. การพัฒนาระบบชลประทานทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต รายได้เพิ่มขึ้น โดยระบุว่ากิจกรรมของโครงการสามารถช่วยเหลือ ราษฎรทำนาทำสวน ซึ่งปัจจุบันทำนาปีละ 2 ครั้ง พื้นที่รับประโยชน์โครงการ 48,600 ไร่ ประกอบด้วยตำบลชัยบุรี ตำบลพนาสูง ตำบลมะกอกเหนือ ตำบลลำปำ

รูปแบบโครงการประกอบด้วย

1. ประตูกั้นน้ำจำนวน 2 แห่ง คือ คลองปากประและคลองยวน
2. ประตูระบายน้ำและท่อระบายน้ำตามแนวถนนริมทะเลหลวง
  - 2.1) ทรบ.คลองใหญ่
  - 2.2) ทรบ.บ้านปากประ
  - 2.3) ทรบ.คลองเต่า
  - 2.4) ทรบ.คลองตาวัน
  - 2.5) ทรบ.บ้านชายทะเล
  - 2.6) ปตร.ลำปำ

3. การขุดลอกคลองและปรับปรุงน้ำเสี้ยนใหม่

- 3.1) การปรับปรุงร่องน้ำปากคลองคึกฤทธิ์ โดยการขุดลอก กว้าง 8 เมตร ลึก 3.5 เมตร ยาว 370 เมตร ชาวบ้านที่อยู่ริมคลองถ้าจะออกทะเลหลวงจะต้องสัญจรผ่านทางเรือสัญจรที่อาคารควบคุมน้ำปากประ
- 3.2) ทางเรือสัญจรเรือจะขุดขึ้นมาใหม่ด้านเหนือ ขุดคลองกว้าง 25 เมตร ลึก 4.5 เมตร ยาว 165 เมตร
- 3.3) ขุดลอกคลองกระถิน ยาว 9,910 เมตร
- 3.4) ขุดลอกคลองเรือ 7,020 เมตร
- 3.5) ขุดลอกคลองคึกฤทธิ์ 11,500 เมตร

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการก่อสร้างอื่นเพิ่มด้วยดังนี้

- 1) ถนนทดแทนเข้าสู่ห้วงงานโครงการคลองประฯ ก่อสร้างเป็นถนนลาดยาง กว้าง 8 เมตร ยาวประมาณ 800 เมตร
- 2) สะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามคลองคึกฤทธิ์ กว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตร
- 3) สะพานคอนกรีตเสริมเหล็กตัดผ่านคลองบางอ้าย กว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตร
- 4) ทางเรือสัญจรไฟฟ้า ปริมาณเรือที่จะออกทะเลหลวงประมาณ 30-60 ลำต่อวัน

การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของปากประลาภจากกิจกรรมก่อสร้าง

ประเด็นเกี่ยวกับการตัดวงจรระบบนิเวศ

ประเด็นนี้ทั้งหมดสองจุดคือประตูน้ำที่ทำหน้าที่กั้นสายน้ำกับทะเลสาบสงขลาที่บริเวณคลองปากประและประตูน้ำบ้านคลองยวนซึ่งปิดกั้นสายน้ำคลองยวนกับทะเลน้อย โดยหากเกิดการก่อสร้างประตูทั้งสองบ้านขึ้นผลกระทบที่ตามมามีดังนี้

1. เส้นทางเดินของสัตว์น้ำจะถูกตัดขาดนั้นหมายถึงการสูญเสียพันธุ์ของสัตว์น้ำ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้เพราะสัตว์น้ำหลายชนิดเดินทางไปมาระหว่างทะเลสาบกับลำน้ำ ทั้งการหากินของสัตว์น้ำ และการผสมพันธุ์ ซึ่งเป็นวัฏจักรที่ดำเนินการมาช้านาน คลองปากประซึ่งได้ชื่อว่ามีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของคนในท้องถิ่นและคนต่างจังหวัด จะทำให้สัตว์น้ำลดลงส่งผลกระทบในวงกว้างต่อคนหลายกลุ่ม

2. เกิดการตัดขาดกระบวนการถ่ายเทอินทรีย์สารที่ไหลจากภูเขาตามสายน้ำลงสู่ทะเลสาบ การถ่ายเทสารอินทรีย์จากเทือกเขาสู่ทะเลสาบเป็นวงจรธรรมชาติที่สำคัญซึ่งมีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ เพราะสารอินทรีย์เหล่านี้คือแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ความสัมพันธ์ของสายน้ำและทะเลสาบจึงมีความสำคัญมากทั้งต่อสัตว์น้ำและระบบนิเวศโดยรวม แม้ว่ากรมชลประทานจะออกแบบให้มีประตูน้ำซึ่งเปิดในช่วงเวลาที่ยังส่งผลต่อการถ่ายเทสัมพันธ์ของสายน้ำและทะเลสาบ

3. ตัดเส้นทางที่ท่องเที่ยวทั้งนี้เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของบ้านปากประคือการล่องเรือชมธรรมชาติของทะเลสาบสงขลา ทะเลน้อยและสายน้ำ หากมีประตูน้ำมากขึ้นคลองทั้งสองสายเท่ากับเป็นการตัดขาดเส้นทางเดินเรือ การล่องเรือที่เชื่อมระหว่างสายคลองกับทะเลสาบจะหายไป นั่นเท่ากับการลดทอนหรือทำลายกิจการท่องเที่ยวของบ้านปากประ

4. ทำลายทัศนียภาพที่สวยงามของทะเลสาบและลำคลอง การก่อสร้างคือการนำคอนกรีตมาแทนที่สภาพธรรมชาติ โดยเฉพาะจุดชมวิวสำคัญที่เรียกว่า วิวอย ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากสะพานปากประ หากจุดชมวิวนี้ถูกทำลายลง จุดเด่นที่สำคัญของการท่องเที่ยวปากประจะหายไปด้วย คอนกรีตจะกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมของระบบนิเวศ

การขุดลอกคลอง คือ การทำลายระบบนิเวศธรรมชาติ

ในโครงการประตูกันน้ำบ้านปากประมีกิจกรรมการขุดลอกคลองหลายสาย ซึ่งกิจกรรมการขุดลอกคลองจะก่อให้เกิดการทำลายระบบนิเวศที่ร้ายแรงเนื่องจากธรรมชาติที่ออกแบบตัวเองมานานจะถูกเรือทำลาย ทั้งระบบนิเวศในลำน้ำ ระบบนิเวศริมน้ำ เกิดการทำลายสัตว์น้ำ ในฤดูฝนน้ำไหลแรงเพราะไม่มีระบบนิเวศที่คอยชะลอน้ำ ในฤดูแล้ง ลำน้ำไม่สามารถเก็บน้ำไว้ได้เพราะไม่มีดินไม้ ไม่มีสวนริ้วสวนโค้ง ไม่มีที่ลิกและที่ตื้นเพื่อเก็บน้ำ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เพียงกระทบกับบ้านปากประเท่านั้นแต่จะกระทบไปยังพื้นที่กลางน้ำและต้นน้ำด้วย การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จะกระทบไปถึงรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างแน่นอน

โดยมีการขุดลอกคลองดังนี้

1. ขุดลอกคลองกระถิน 9,910 เมตร
2. ขุดลอกคลองเรือ 7,027 เมตร
3. ขุดลอกคลองคึกฤทธิ์ 11,500 เมตร

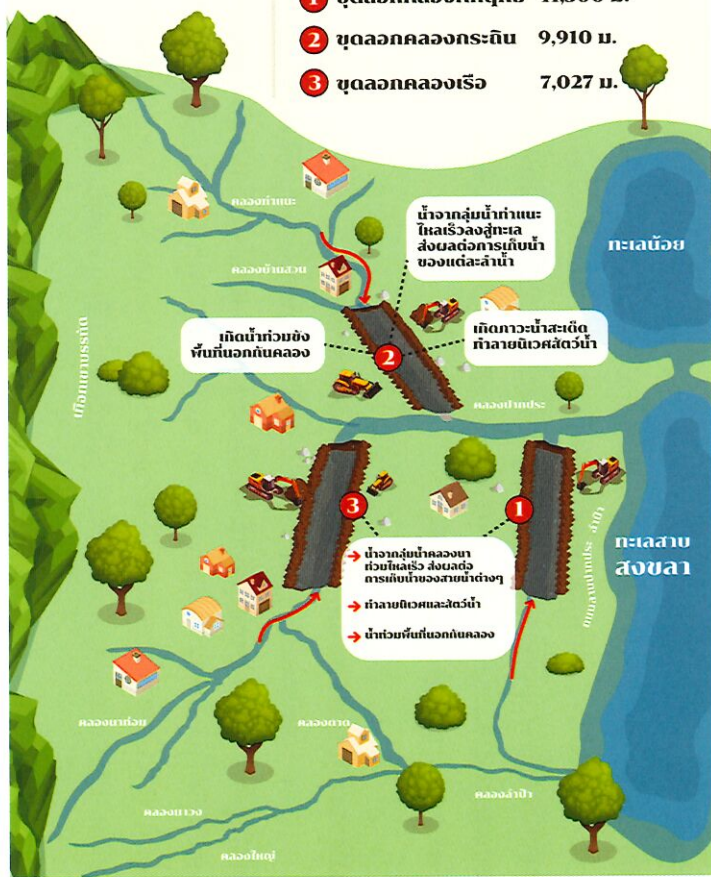
คลองทั้งสามสายเมื่อเกิดการขุดลอกจะเกิดผลกระทบโดยรวมของการไหลของน้ำและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ กระบวนการขุดลอกเกิดขึ้นแทบทุกพื้นที่ในประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุงกระบวนการขุดลอกได้เปลี่ยนสภาพของคลองที่เคยมีความมั่นคงอาหาร มีน้ำในฤดูแล้ง เมื่อขุดลอกจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

3. การสร้างประตูและท่อระบายน้ำตามแนวถนนริมทะเลหลวง 6 จุด

การดำเนินการสร้างประตูระบายน้ำจะต้องสร้างถนนให้สูงขึ้นตั้งแต่จุดเริ่มต้น บริเวณบ้านปากประจนกระทั่งตำบลป่า อำเภอมือเมือง ซึ่งการถมถนนสูงและสร้างท่อระบายน้ำจะทำให้พื้นที่ด้านในกลายเป็นแหล่งรับน้ำ จากเดิมในฤดูฝนปริมาณน้ำของพื้นที่นี้มีมากกว่าพื้นที่อื่นอยู่แล้ว การกระทำดังกล่าวเท่ากับซ้ำเติมน้ำท่วมซึ่งให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ก่อความเดือดร้อนที่ยาวนานกับประชาชนในพื้นที่ เมื่อน้ำท่วมขังเป็นบริเวณกว้างขึ้นยาวนานขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจและสุขภาพของประชาชนตามมา

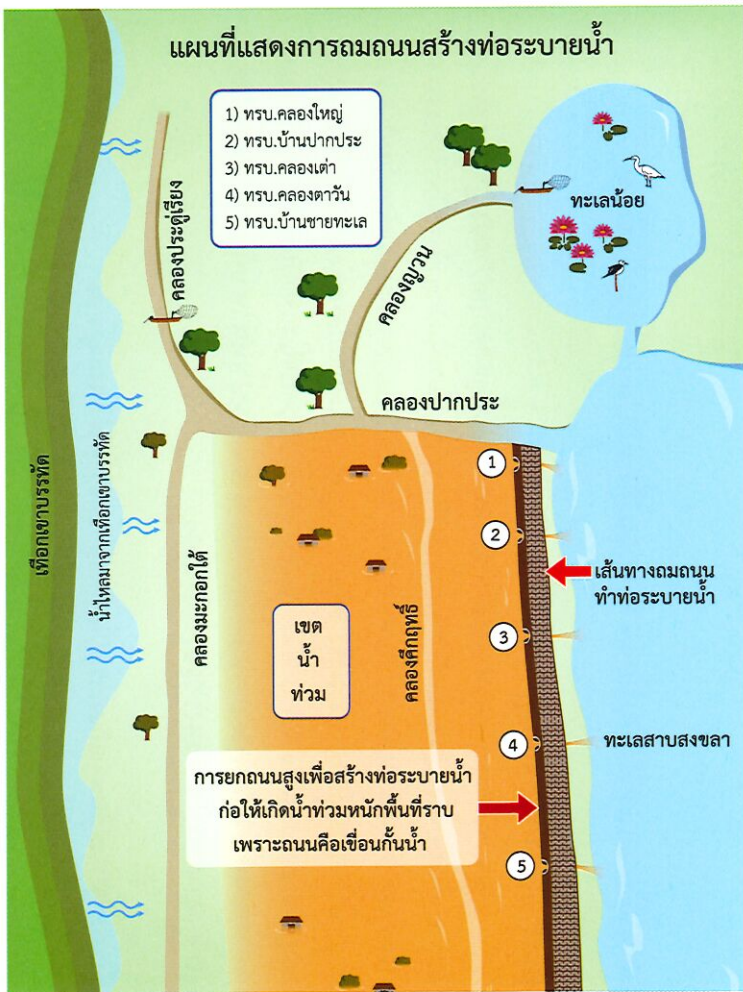
แผนที่แสดงการขุดลอกคลอง

- 1 ขุดลอกคลองคึกฤทธิ์ 11,500 ม.
- 2 ขุดลอกคลองกระปิ่น 9,910 ม.
- 3 ขุดลอกคลองเรือ 7,027 ม.

แผนที่แสดงการถมถนนสร้างท่อระบายน้ำ

- 1) ทรบ.คลองใหญ่
- 2) ทรบ.บ้านปากประ
- 3) ทรบ.คลองเต่า
- 4) ทรบ.คลองตาวน
- 5) ทรบ.บ้านชายทะเล

การเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยนเศรษฐกิจจะเปลี่ยน

เศรษฐกิจของบ้านปากประเป็นระบบเศรษฐกิจที่ผูกติดกับความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หากระบบนิเวศเสื่อมเท่ากับระบบเศรษฐกิจจะวิกฤติตามไปด้วย ซึ่งจะมีความแตกต่างจากเศรษฐกิจของภาคเมือง ระบบเศรษฐกิจของภาคเมืองไม่ได้ผูกติดหรือเชื่อมโยงกับความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ความสูญเสียของระบบนิเวศ ไม่มีผลโดยตรงอย่างทันทีกับระบบเศรษฐกิจของภาคเมือง สำหรับพื้นที่ชนบทหากระบบนิเวศเปลี่ยนเท่ากับทำให้กิจการประมง กิจการท่องเที่ยว กิจกรรมการเกษตรของประชาชนบ้านปากประหายไปด้วย ซึ่งส่งผลต่อการจ้างงานและรายได้ของประชาชนโดยตรง

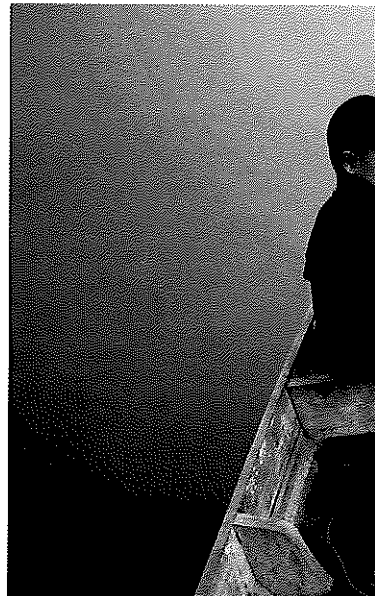
เมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงของรายได้และแรงงาน

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของฐานเศรษฐกิจนั้น จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านแรงงานตามมา กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ที่ทำกิจกรรมด้านการประมง ท่องเที่ยวและการเกษตร จะเกิดภาวะการตกงาน เมื่อนับจำนวนประชากรที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจทั้งสามรูปแบบพบว่า มีนับพันคน

ฉะนั้นแรงงานนับพันคนที่เคยทำงานในบ้านตัวเอง จำเป็นต้องออกไปหางานทำนอกบ้าน ซึ่งจะก่อให้เกิดภาวะหรือต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ทั้งการทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงและการอพยพสู่การใช้แรงงานต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงของการใช้แรงงานจะนำมาสู่ปัญหาด้านสังคมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อแรงงานเกิดการอพยพจะก่อปัญหาด้านสังคมตามมา

การอพยพแรงงานจะทำให้ครอบครัวมีปัญหาเพราะจะเหลือเพียงเด็กและคนชราอยู่กับบ้าน ส่วนพ่อแม่ต้องเดินทางไปใช้แรงงานนอกบ้านหรือต่างถิ่น ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นกับหลายพื้นที่ของประเทศ ฉะนั้นบ้านปากประจึงหนีไม่พ้นปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะประชากรร้อยละแปดสิบของบ้านปากประและพื้นที่รายรอบ ล้วนประกอบอาชีพ ประมง เกษตรและท่องเที่ยว เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศจะกระทบ

ต่อหลายร้อยครอบครัว ปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นจากการไม่สามารถอยู่พร้อมหน้ากันของครอบครัว ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับครอบครัวอพยพทั่วประเทศ โดยเฉพาะปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการเรียน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาห้องไม่พร้อม เป็นต้น

เมื่อเกิดการอพยพแรงงานจะเกิดปัญหากับภาคเมือง

การอพยพของคนในท้องถิ่นเข้าสู่เมือง จะเกิดปัญหากับภาคเมืองตามมาก็คือการล้นเกินของประชากร ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือในภาคเมืองมีหลายประการ เช่น เกิดสลัมในเมือง เกิดความไม่สมดุลระหว่างพื้นที่กับจำนวนคน ปัญหาด้านสุขภาวะ และปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เป็นปัญหาที่รัฐต้องเข้ามาแก้ไข จนกลายเป็นการสูญเสียงบประมาณจากการเริ่มต้นผิดพลาดด้วยการทำลายฐานเศรษฐกิจชุมชน ฉะนั้นความผิดพลาดของหลายพื้นที่ในประเทศนี้เกิดขึ้นจากการทำลายระบบนิเวศของภาคชนบท จนกลายเป็นปัญหาต่อเนื่อง

ผลเรียนของกระบวนการ CHIA ต้องเปลี่ยนวิธีคิดในการประเมินผลกระทบ

ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงการประเมินผลกระทบมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประเมินผลให้ครบตามห่วงโซ่ของผลกระทบจึงจะทำให้เห็นภาพทั้งหมดเพื่อทำให้เกิดการตัดสินใจอย่างถูกต้องรอบด้าน โดยต้องประเมินผลกระทบที่ต่อเนื่องจากปัจจัยหนึ่งซึ่งเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดอีกปัจจัยหนึ่ง จนกระทั่งถึงผลลัพธ์สุดท้ายที่น่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลเพียงพอสำหรับการตัดสินใจในเชิงนโยบาย

การวิเคราะห์เหตุผลของกรมชลประทานในการสร้างโครงการ

เมื่อพิจารณาเหตุผลของกรมชลประทานแล้วพบว่าไม่ตรงกับสภาพความจริงที่เกิดขึ้น ทั้งการอธิบายเหตุผลความจำเป็นของโครงการและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนด้วยกระบวนการประเมินผลกระทบสุขภาพระดับชุมชน (CHIA) มีความเห็นร่วมกันเกี่ยวกับเหตุผลของกรมชลประทานดังนี้

1. เหตุผลเรื่องน้ำเค็มรุกล้ำคลองปากประไม่เป็นความจริง เพราะประชาชนในแถบปากประยืนยันว่าในรอบห้าสิบปีนี้มีการรุกล้ำของน้ำเค็มเพียงครั้งเดียวและไม่ได้ก่อผลกระทบมากมายหรือเกิดการรุกล้ำเป็นระยะเวลายาวนาน อีกทั้งในรายงานการศึกษาของกรมชลประทานระบุว่าในการตรวจวัดน้ำเค็มในรอบปีไม่พบการรุกล้ำของน้ำเค็มในคลองปากประ

2. เหตุผลที่ระบุว่าจะสามารถเพิ่มรายได้ให้ชุมชนหลังจากการเกิดโครงการไม่เป็นความจริง เพราะการเกิดขึ้นของโครงการจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่ออาชีพเกษตร ประมง ท่องเที่ยว ซึ่งจะทำลายรากฐานของรายได้ของประชาชนหลายร้อยครัวเรือน

3. โครงการนี้ช่วยเก็บน้ำจืดให้กับประชาชนได้ใช้ เหตุผลดังกล่าวไม่เป็นความจริง เนื่องจากกระบวนการขุดลอกจะนำไปสู่การทำลายน้ำ เพราะไม่สามารถเก็บน้ำได้ในพื้นที่การขุดลอกได้ และกระบวนการก่อสร้างโครงการไม่มีกิจกรรมใดที่จะนำไปสู่การเก็บน้ำเพิ่มได้ สมมติฐานที่บ่งบอกว่าการขุดลอกให้ลึกและกว้างเท่ากับเพิ่มพื้นที่เก็บน้ำให้มากขึ้นนั้นไม่เป็นความจริง เพราะประสบการณ์หลายพื้นที่บ่งบอกว่ายิ่งทำลายระบบนิเวศน้ำยิ่งหายไป

4. การทำประตูกั้นน้ำที่บ้านคลองยวนเพื่อจัดการน้ำเปรี้ยวจากป่าพรุ นั้นไม่เป็นความจริง ทั้งนี้เพราะน้ำเปรี้ยวไม่ได้เป็นเป็นปัญหาสำหรับประชาชนแต่เป็นลักษณะเฉพาะของระบบนิเวศ ซึ่งเป็นที่อยู่และแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ แต่การสร้างประตูกั้นน้ำระหว่างคลองยวนกับทะเลน้อยจะก่อปัญหาเช่นเดียวกับคลองปากประ

โดยสรุป เหตุผลของกรมชลประทานเป็นเหตุผลที่ไม่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง โดยเฉพาะเหตุตั้งต้นที่กรมชลประทานหยิบยกขึ้นมาคือ น้ำเค็มไหลเข้าสู่คลองปากประ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา มีน้ำเค็มไหลเข้าสู่คลองปากประเพียงครั้งเดียว ชุมชนอธิบายว่าแม้ในบางครั้งจะมีน้ำกร่อยเข้าสู่คลองบ้างก็เป็นผลดีเรื่องสัตว์น้ำ เพราะมีสัตว์น้ำบางชนิดที่ไม่สามารถจับได้ในภาวะปกติ อีกทั้งการไหลของน้ำกร่อยไม่ได้ดำรงอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นจึงไม่ได้เป็นผลเสียต่อการประกอบอาชีพ

ระบบนิเวศเช่นนี้เป็นภาวะปกติที่ธรรมชาติสร้างสรรมาแล้ว เป็นระบบนิเวศสามน้ำซึ่งเป็นลักษณะปกติไม่ได้เป็นภัยธรรมชาติที่รัฐต้องเข้ามาจัดการ ในกรณีนี้รัฐควรศึกษา ระบบนิเวศของท้องถิ่นจนเข้าใจธรรมชาติของระบบ หากไม่มีความเข้าใจจะคิดว่าเป็นปัญหา และเข้าไปจัดการให้เกิดโครงการก่อสร้างจนนำไปสู่การทำลายระบบนิเวศในที่สุด

4

อนาคตการพัฒนาปากประสาทูน

ปากประในฐานะพื้นที่สีเขียวของจังหวัดพัทลุง (Phthalung green city)

จากการระดมความเห็นของประชาชนหลากหลายกลุ่มของจังหวัดพัทลุง ได้มีความเห็นร่วมกันว่า บ้านปากประคือพื้นที่สีเขียว Green area ของจังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ซึ่งจะมีการพัฒนาเฉพาะให้เป็นตัวแบบของยุทธศาสตร์หลักของจังหวัดที่กำลังมุ่งสู่การพัฒนา Phthalung green city โดยศักยภาพบ้านปากประเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาพื้นที่พิเศษสีเขียว เพื่อการท่องเที่ยวและความมั่นคงอาหาร

ฉะนั้นความเห็นร่วมของผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน กลุ่มประชาสังคม ภาคธุรกิจ และองค์กรชาวบ้าน ร่วมกับพี่น้องบ้านปากประ ประชุมระดมความเห็นเพื่อกำหนดอนาคตการพัฒนาบ้านปากประ โดยที่ประชุมได้กำหนดเป้าหมายสำคัญหรือกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของบ้านปากประให้เป็นพื้นที่พัฒนาเฉพาะของจังหวัดจากลักษณะพิเศษของระบบนิเวศ รวมทั้งได้กำหนดยุทธศาสตร์ย่อย และกิจกรรมการพัฒนาของบ้านปากประเพื่อทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยความเห็นต่อทิศทางการพัฒนาปากประผ่านความเห็นชอบของสมาชิก 'หัวขั้วมาชันชี' ของจังหวัดพัทลุง

การพัฒนาปากประในยุทธศาสตร์การพัฒนา Phathalung green city

ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาบ้านปากประคือ เป็นพื้นที่พัฒนาเฉพาะของจังหวัดพัทลุงเป็น พื้นที่สีเขียว Green area ในยุทธศาสตร์การพัฒนา Phathalung green city เป็นตัวแบบสำคัญของการออกแบบการพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดให้สามารถเพื่่อมุ่งสู่การพัฒนาตามแนวคิด กระจาย เป็นธรรมชาติ เต็มโต ยั่งยืนโดยมีเป้าหมายการพัฒนาบ้านปากประเป็นพื้นที่การพัฒนาสีเขียวของจังหวัดพัทลุง โดยมุ่งเน้นสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นของประเทศไทย และ เป็นพื้นที่ความมั่นคงอาหารด้านสัตว์น้ำของจังหวัด

การออกแบบการพัฒนาปากประสู่ ‘การกระจาย - เป็นธรรมชาติ - เต็มโต - ยั่งยืน’

การพัฒนาพื้นที่บ้านปากประเป็นกระบวนการออกแบบการพัฒนาที่มีความสำคัญมากเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสภาพแวดล้อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและวิถีชีวิตทั้งหมดของประชาชนในแถบนั้น ฉะนั้นภาพอนาคตการพัฒนาพื้นที่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะการออกแบบพื้นที่ดำเนินการไปในแนวทางไหนย่อมส่งผลโดยตรงต่อชีวิตของประชาชน ฉะนั้นในกิจกรรมระดับความเห็นเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาปากประ กิจกรรมการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่เป็นกิจกรรมหลักของกระบวนการกำหนดอนาคตการพัฒนาบ้านปากประ

หลักการสำคัญของการออกแบบพื้นที่บ้านปากประ

1. รักษาระบบนิเวศเดิมไว้เป็นหลักการที่ต้องยึดถือ
2. การพัฒนาที่เกิดขึ้นจะต้องไม่นำไปสู่การทำลายระบบนิเวศดั้งเดิม
3. มีความพอดีระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวกับระบบนิเวศ
4. กิจกรรมการก่อสร้างให้มีเพียงเท่าที่จำเป็นและไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ
5. พัฒนาพื้นที่ 3 โซน เกษตร ประมง ท่องเที่ยว สู่ กิจกรรมเศรษฐกิจสีเขียว

Pakpra Green Area

ในยุทธศาสตร์ Phatthalung Green City

พื้นที่ 3 โชนปากประ ลากูน

หากกล่าวถึงมิติการพัฒนาบ้านปากประจำเป็นต้องออกแบบการพัฒนาให้ครอบคลุมระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยการกำหนดพื้นที่ที่ต้องครอบคลุมถึงเขตทะเลน้อย ทะเลสาบตอนบน และพื้นที่ราบการเกษตร โดยพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 3 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยว การประมง การเกษตร ทั้งนี้การท่องเที่ยวและประมงเป็นพื้นที่ที่คาบเกี่ยวกันบางส่วน กล่าวคือ พื้นที่เรื่อนำเที่ยวใช้พื้นที่เส้นทางที่มีกิจกรรมการทำประมง ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรนั้นแยกออกไปไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและการประมง หลักการการออกแบบพื้นที่การท่องเที่ยว การประมงและการเกษตรให้ยึดหลัก 5 ประการข้างต้น

กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ 3 โชนสู่ปากประสีเขียว

โซนการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเด่นของปากประ สำหรับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวปากประจากการสัมภาษณ์ผู้คนที่หลากหลายมีความเห็นตรงกันว่าหัวใจสำคัญคือการรักษาระบบนิเวศเดิมเอาไว้ ส่วนการออกแบบกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ยึดหลักการผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ โดยไม่ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แปลกแยกหรือนำไปสู่การทำลายธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดเชิงประเด็นที่มีความสำคัญสำหรับการออกแบบการท่องเที่ยวดังนี้

ด้านการก่อสร้างที่พัก ที่พักถือเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยที่ผ่านมาบริเวณบ้านปากประมีการออกแบบที่พักให้ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ ทั้งวัสดุที่ใช้และการออกแบบตัวอาคาร นับว่ายังมีความผสมกลมกลืนที่ดี นอกจากรูปแบบแล้วยังคงต้องคำนึงถึงจำนวนของที่พัก ซึ่งต้องมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ กล่าวคือจำนวนที่พักไม่ควรมากเกินไป เพราะจะนำมาสู่การเสียสมดุลระหว่างธรรมชาติกับอาคารที่ปลูกสร้าง ซึ่งประเด็นนี้จะต้องมีการหารือในระยะยาวเพื่อกำหนดร่วมกันของจำนวนที่พัก หลายคนให้ความเห็นว่าที่พักของปากประควรเป็นที่พักที่แสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

ด้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว มีผู้เสนอแนวคิดว่าอาหารสำหรับแขกที่มาพักให้ชุมชนเป็นผู้ทำอาหารสำหรับบริการแขกโดยเจ้าของที่พักเป็นผู้ประสานจัดการ

แนวคิดนี้จะนำมาสู่การเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนจะมีผู้ที่ชำนาญในการทำอาหารแต่ละอย่างโดยหลายรายทำขายเป็นปกติอยู่แล้ว เพียงแต่ทำเพิ่มส่วนหนึ่งสำหรับแขกที่มาพักด้วย เช่น ขนมจีน ขนมครก หรืออาหารพื้นเมืองอื่นๆ การจัดการอาหารในลักษณะนี้จะทำให้แขกที่มาพักสามารถรับประทานอาหารที่หลากหลายในรสชาติความเป็นพื้นเมือง ซึ่งจะกลายเป็นลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวบ้านปากประ สร้างจุดเด่นและจุดขายเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังเป็นการประกอบการที่ผูกโยงกับชุมชน เป็นประโยชน์ร่วมกัน

ด้านเรื่อนำเที่ยว เรื่อนำเที่ยวควรปรับให้เสียงลดลงเนื่องจากปัจจุบันเสียงของเครื่องเรือหลายลำมีเสียงดังมากกว่าปกติ และอาจปรับไปใช้พลังงานแสงอาทิตย์เหมือนที่หลายพื้นที่เริ่มปรับตัวโดยให้เรือประมงใช้โซลาร์เซลล์ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้พลังงานสะอาด โดยการปรับตัวดังกล่าวจะนำไปสู่การเป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่ง

ด้านเส้นทางเรื่อนำเที่ยว เส้นทางเรื่อนำเที่ยวเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวบ้านปากประ เพราะเป็นกิจกรรมสำคัญที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติของทะเลน้อยแหล่งบัวและนกน้ำ ทะเลสาบสงขลาตอนบน ลำน้ำสายต่างๆ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของระบบนิเวศบ้านปากประ นักท่องเที่ยวหลายคนประทับใจกับกิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติ สำหรับอนาคตลำน้ำบ้านปากประควรได้รับการฟื้นฟูให้คืนสู่ธรรมชาติเดิมหลังจากที่สูญเสียระบบนิเวศริมน้ำ โดยเฉพาะพีชริมน้ำหายไปจากคลองปากประ ทำให้เสน่ห์ของสายน้ำหายไป นอกจากนี้การฟื้นฟูระบบนิเวศลำน้ำจะนำมาสู่ความมั่นคงอาหารและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะเกิดจากพีชริมน้ำ เช่น สาคุ อย่างไรก็ตามกิจกรรมดังกล่าวนี้ยังคงต้องใช้เวลาสำหรับการสร้างกระบวนการเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันของทุกฝ่าย

ด้านร้านอาหาร ร้านอาหารที่มีอยู่บริเวณบ้านปากประเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวและยังรวมถึงร้านอาหารที่มีอยู่ในโรงแรมด้วย ควรต้องจัดทำเมนูท้องถิ่นที่เน้นวัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเฉพาะสัตว์น้ำซึ่งเป็นแหล่งสำคัญของจังหวัด โดยลักษณะเฉพาะของสัตว์น้ำบ้านปากประคือมีรสอร่อยกว่าที่อื่น เนื่องจากการเอื้อของระบบนิเวศ เพราะพื้นที่ตรงนี้เป็นบริเวณที่เชื่อมต่อระหว่างสายน้ำจากเทือกเขากับทะเลสาบทำให้มีลักษณะเฉพาะหรืออาจเรียกว่า ‘ระบบนิเวศเฉพาะ’ การใช้สัตว์น้ำบ้านปากประปรุงอาหารผสมกับ ผักท้องถิ่น จะกลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญที่ทำให้ผู้คนนึกถึงเมื่อยามต้องการรับประทานอาหารพื้นเมือง

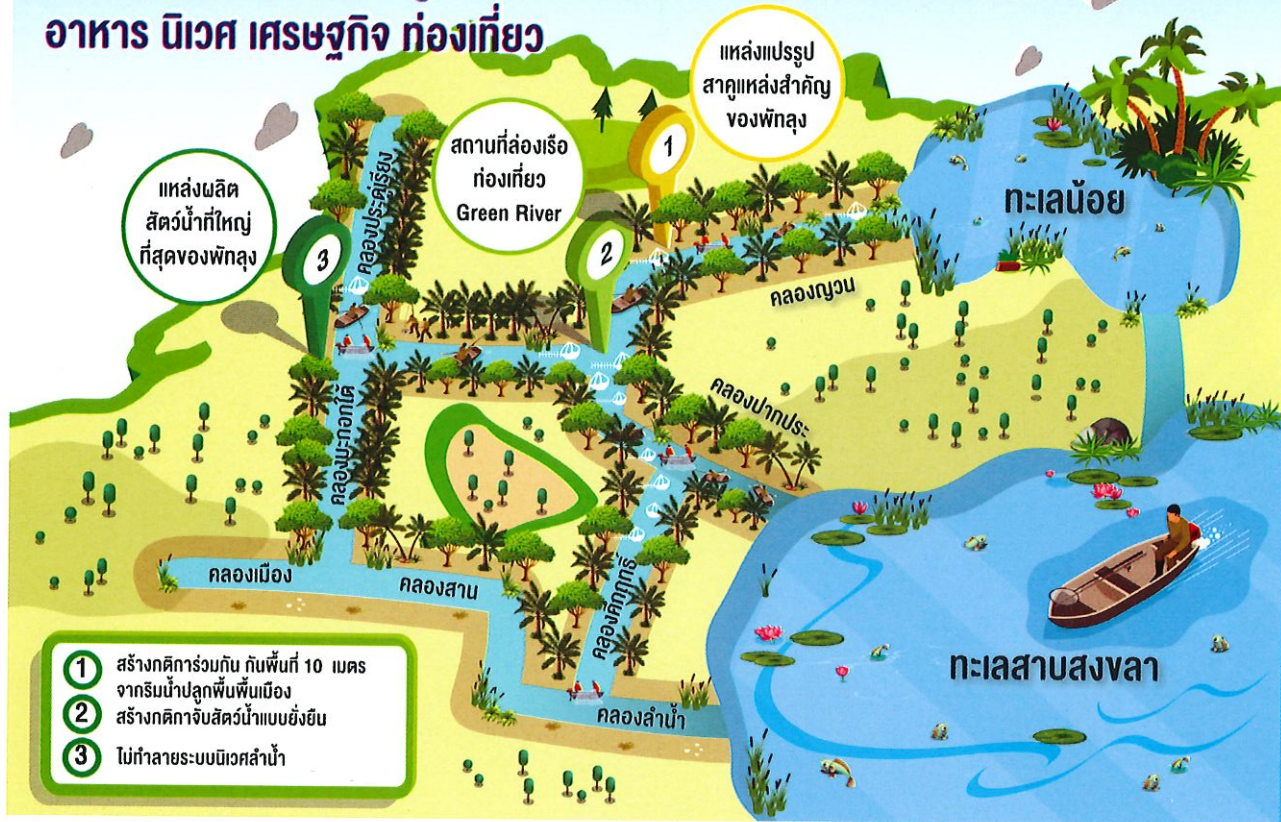

สร้างลำน้ำปากประสู่ Green River

อาหาร นิวศ เศรษฐกิจ ท้องเที่ยว

โซนประมงน้ำจืด

ประมงน้ำจืดเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของบ้านปากประ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างลำน้ำกับทะเลสาบสงขลา จุดเชื่อมระหว่างลำน้ำกับทะเลสาบดังกล่าวเป็นระบบนิเวศเฉพาะที่ทำให้สัตว์น้ำที่มีรสอร่อย รวมทั้งมีสัตว์น้ำบางชนิดซึ่งเป็นสัตว์น้ำเฉพาะถิ่น เช่น ปลาอุกแบร์ หากพิจารณากิจกรรมประมงของบ้านปากประพบว่า มีลำน้ำหลายสายที่ชุมชนใช้ทำการประมงน้ำจืดมานาน รวมทั้งทะเลสาบตอนบนและ

ทะเลน้อย ทั้งสองพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ทำการประมงที่สำคัญ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมจะพบว่า พื้นที่ทำการประมงของบ้านปากประครอบคลุมพื้นที่จำนวนไม่น้อย สำหรับอนาคตการพัฒนาการประมงบ้านปากประมีดังนี้

1. การฟื้นฟูระบบนิเวศลำนน้ำ การฟื้นฟูถือเป็นหัวใจสำคัญเพื่อทำให้ระบบนิเวศกลับคืนมา การรักษาสายน้ำให้คู่กับระบบนิเวศลำนน้ำเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจาก ความสมบูรณ์ของลำน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำมาสู่ความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ โดยนอกจากความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำจะคืนมาแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตามมา

2. สร้างความร่วมมือในการใช้สารเคมีทางการเกษตรลงสู่ลำน้ำ ประเด็นนี้มีความสำคัญมากแต่ในขณะเดียวกันก็มีความยากในการดำเนินการ เพราะการใช้สารเคมีกลายเป็นความเชื่อของชุมชนไปแล้วว่าจะก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น ป้องกันศัตรูพืชและวัชพืช โดยมีการใช้สารเคมีเหล่านี้มานานปี หากจะทำการรณรงค์เรื่องนี้คงต้องสร้างความร่วมมือกันทั้งจังหวัด ทั้งนี้เพราะหากพุดถึงสายน้ำสีเขียวและสัตว์น้ำที่ปลอดภัยจะต้องไม่มีสารเคมีลงสู่ลำน้ำ

3. การสร้างสายน้ำที่มีชีวิตจากพื้นที่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การขาดแคลนน้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบจะทำให้ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะความสมดุลของน้ำจืดจากสายน้ำและการรุกคืบเข้ามาของน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยสู่ทะเลสาบ หากน้ำจืดน้อยลงจะก่อให้เกิดการรุกคืบของน้ำเค็มเพิ่มขึ้น ฉะนั้นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนจึงต้องสร้างความสมดุลของธรรมชาติ โดยการทำให้สายน้ำจากเทือกเขาที่มีความสมบูรณ์ไหลลงสู่พื้นที่ทะเลสาบเพื่อสร้างความสมดุล การรุกคืบของน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยจึงจะเกิดความสมดุลและไม่ทำลายระบบนิเวศ ฉะนั้นกิจกรรมสำคัญของชาวปากประและพื้นที่ริมทะเลสาบคือการร่วมมือกับพื้นที่ต้นน้ำในการฟื้นคืนระบบนิเวศ

4. สร้างตลาดสัตว์น้ำ โดยพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งปลาน้ำจืดเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงสัตว์น้ำที่มีคุณภาพ ส่วนรูปแบบนั้นคงต้องใช้กระบวนการพัฒนาร่วมกันว่ารูปแบบควรจะเป็นแบบไหนที่จะสอดคล้องและไม่ทำลายวิถีเดิม

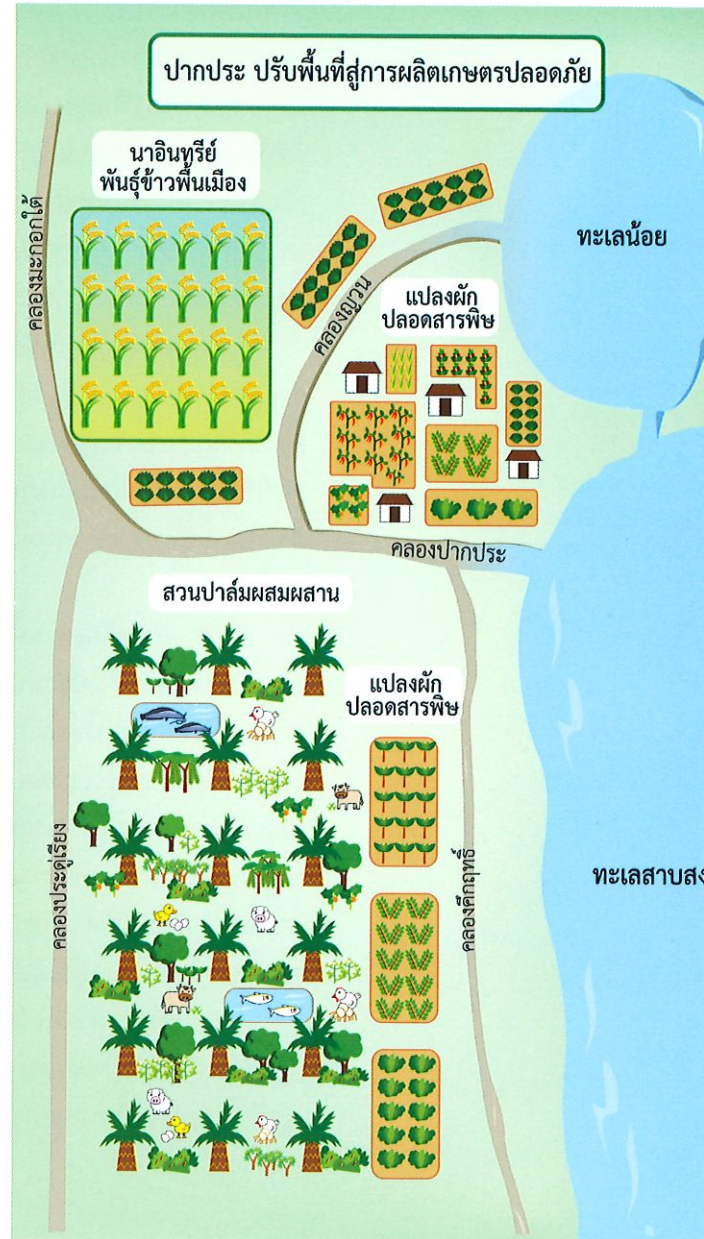
โซนการเกษตร

การเกษตรบ้านปากประส่วนใหญ่ถูกแปลงจากพื้นที่ทำนาสู่การทำสวนปาล์ม ทำให้ระบบนิเวศส่วนหนึ่งเปลี่ยนไป แม้ว่าจะเหลือพื้นที่ทำนากับปลูกผักยังถือว่าเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่การปลูกปาล์ม การปรับพื้นที่การเกษตรจึงอาจปรับจากพื้นฐานจากการเกษตรทั้งสามประการดังนี้

1. สวนปาล์ม จำกัดพื้นที่ปลูกไม้ให้รुकกล้าพื้นที่การทำนาที่เหลืออยู่ไม่มากและทำให้สวนปาล์มเป็นสวนผสมปลูกพืชแซมหรือเลี้ยงสัตว์บางประเภท ทำให้กลายเป็นสวนผสมสามารถใช้สวนปาล์มเป็นแหล่งผลิตอาหารได้

2. นาข้าว ปรับเป็นนาข้าวอินทรีย์เพื่อเป็นอาหารปลอดภัยให้กับคนในชุมชนและสถานประกอบการท่องเที่ยว โดยเลือกใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง จะทำให้พื้นที่ปากประเป็นพื้นที่ข้าวอินทรีย์ในอนาคต

3. พื้นที่ปลูกผัก โดยปัจจุบันมีผู้ทำอาชีพปลูกผักเพียงไม่กี่รายส่วนใหญ่จะปลูกพริกชี้หนู ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ที่ดีพอสมควร หากในอนาคตพื้นที่ปากประและพื้นที่โดยรอบ เพิ่มการปลูกผักปลอดภัยแบบไม่ใช้สารเคมีจะกลายเป็นจุดเด่นที่สำคัญของชุมชน

ปัจจัยกำหนดอนาคตการพัฒนาปากประ

1. ปัจจัยคนต้นน้ำ กลางน้ำ ที่จะต้องช่วยกันฟื้นฟูสายน้ำให้กลับมาสู่สายน้ำมีชีวิต เพราะความสมบูรณ์ของคลองปากประและทะเลสาบเกี่ยวพันโดยตรงกับสายน้ำที่ไหลจากเทือกเขาซึ่งนำสารอินทรีย์มาสู่คลองปากประและทะเลสาบ หากจะทำให้ปากประมีความอุดมสมบูรณ์จึงต้องทำให้พื้นที่ต้นน้ำมีความสมบูรณ์ด้วย

2. นโยบายของจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนสำคัญในการกำหนดแผนและนโยบายที่มีต่อปากประเพื่อทำให้ปากประเป็นพื้นที่พัฒนาเฉพาะของจังหวัดพัทลุง เช่น การท่องเที่ยวและกีฬา องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น การกลายเป็นนโยบายของจังหวัดจะมีความสำคัญในฐานะภาพการพัฒนาาร่วมกันของทุกหน่วยงานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของปากประ

3. ภาคประชาสังคม ทำหน้าที่ส่งเสริมให้พื้นที่ปากประซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทะเลสาบทะเลน้อย พื้นที่แรมซ่าไซด์ พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า การมีพื้นที่ของรัฐเป็นโอกาสให้ภาคประชาสังคมร่วมกับรัฐในการกำหนดรูปแบบการพัฒนา ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่ง

4. ชาวปากประ ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่สภาพอนาคตร่วมกันมากที่สุดจะต้องใช้กระบวนการต่างๆเพื่อร่วมคิดร่วมออกแบบให้การพัฒนาปากประในอนาคตเป็นไปตามที่เห็นร่วมกัน โดยกระบวนการดังกล่าวต้องมีส่วนร่วมกันอย่างเพียงพอต่อการออกแบบประเด็นนั้น เช่น เริ่มด้วยการปลูกต้นไม้ริมน้ำเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศริมน้ำขึ้นมาใหม่ แล้วค่อยพัฒนาไปสู่ประเด็นอื่น ๆตามความพร้อม

เมื่อเกิดทิศทางการพัฒนาและค่อยๆสร้างรูปธรรมการพัฒนาตามที่กำหนดจะทำให้ปากประเป็นพื้นที่พัฒนาเฉพาะของจังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่สีเขียวทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา เพื่อพิสูจน์ว่าพื้นที่หนึ่งสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาของตนเอง โดยมีต้องออกไปทำงานนอกชุมชนจนก่อให้เกิดปัญหาและภาระอย่างอื่นตามมา

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบ้านปากประเป็นเหตุให้เกิดการขบคิดถึงอนาคตการพัฒนาของพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านระบบนิเวศเพราะเมื่อกิจกรรมการ

พัฒนาเกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการทำลายระบบนิเวศซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ กระบวนการกำหนดอนาคตการพัฒนาของพื้นที่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกกำหนดโดยชุมชน กระบวนการกำหนดอนาคตการพัฒนาโดยชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่จะนำไปสู่หลักการ 'กระจาย - เป็นธรรม - เติบโต - ยั่งยืน' ด้วยการคำนึงถึงระบบนิเวศและการพัฒนาให้เกิดความสมดุล โดยชุมชนสามารถร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดร่วมกันกำหนดอนาคตการพัฒนา ทั้งนี้การลุกขึ้นมากำหนดอนาคตการพัฒนาของคนปากประกายเป็นแรงบันดาลใจให้กับพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดในการกำหนดการพัฒนาของตนเอง

ภาพอนาคตการพัฒนาจะต้องเกิดขึ้นในใจของชุมชนด้วยกระบวนการที่นำไปสู่การแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาออกแบบเป็นรูปแบบการพัฒนา ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดการตระหนักร่วมกันว่าพัฒนาแบบไหนที่จะนำไปสู่สมดุลและประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ในอนาคตจังหวัดพัทลุงอาจเกิดพื้นที่พัฒนาเฉพาะอย่างหลากหลายที่เกิดจากการกำหนดของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ Phathalung green city จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีกระบวนการกำหนดอนาคตของการพัฒนาในหลากหลายพื้นที่โดยกลุ่มประชาชนกันเองซึ่งอาจร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ จะทำให้การพัฒนาของจังหวัดพัทลุงเข้าสู่ยุทธศาสตร์พัทลุงเมืองสีเขียวได้อย่างแท้จริง เพราะ ตัวชี้วัดสำคัญของการพัฒนาสีเขียวคือ คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการกำหนดของคนจึงมีความสำคัญสูงสุด

5

สร้างสมดุลนิเวศคือทางแก้ปัญหา

ปัญหาเกิดจากเสียสมดุลต้องแก้ปัญหาด้วยการสร้างสมดุลนิเวศใหม่

การกำหนดอนาคตปากประในวาระที่ชุมชนเผชิญภัยคุกคามจากการสร้างประตูกั้นน้ำของกรมชลประทาน เป็นกระบวนการเพื่อการประเมินผลกระทบต่อชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดอนาคตการพัฒนาของชุมชน บนพื้นฐาน การพัฒนาที่ 'กระจาย เป็นธรรม เติบโต ยั่งยืน' จากการจัดทำกระบวนการของชุมชนเป็นระยะเวลากว่า2ปี ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า โครงการของกรมชลประทานสร้างขึ้นภายใต้ปัญหาปลอม คือ การรुक้ำของน้ำเค็มไม่ได้เป็นภัยคุกคามต่อประชาชนชาวปากประ เพราะกว่าจะเกิดขึ้นใช้เวลาหลายสิบปีต่อครั้ง และในการรुक้ำของน้ำเค็มไม่ได้ส่งผลกระทบมากแต่กลับมีผลดีจากการที่มีสัตว์น้ำเข้ามาสู่คลองปากประที่มาพร้อมกับความกร่อยของน้ำ

ระบบนิเวศสามน้ำเป็นภาวะปกติของชาวปากประ แต่กรมชลประทานทำให้ระบบนิเวศนี้กลายเป็นภัยคุกคาม จึงเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า เมื่อสร้างปัญหาปลอมขึ้นมา ก็มีความชอบธรรมในการสร้างโครงการนำมาซึ่งการใช้งบประมาณที่เปิดโอกาสให้เกิดการคอร์รัปชั่น เมื่อเป็นปัญหาปลอมโครงการดังกล่าวจึงไร้ความชอบธรรม

หากเกิดโครงการนี้ขึ้นจริงจะก่อผลกระทบเป็นอย่างมากโดยการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศจะนำมาซึ่งการตกงานของชุมชนชาวปากประ เพราะระบบเศรษฐกิจของชาวปากประผูกโยงกับความสมบูรณ์ของระบบนิเวศแบบแยกกันไม่ได้ เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจเปลี่ยน ปัญหาสังคมจะตามมาทันที กลายเป็นว่า โครงการที่ชลประทานจะก่อสร้างนอกจากแก้ปัญหาอะไรไม่ได้ยังก่อการทำลายอย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่

วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือสร้างสมดุลนิเวศกล่าวคือ ทะเลสาบ ทะเลอ่าวไทย และสายน้ำจากเทือกเขา สามส่วนนี้มีผลต่อกันและกัน การแก้ปัญหาคากรุกล้ำน้ำเค็มที่ดีที่สุดคือการสร้างสมดุลของน้ำจืดที่ไหลลงสู่ทะเลสาบ ให้ธรรมชาติของน้ำสามแหล่งทำหน้าที่ปรับตัวโดยธรรมชาติ แต่หากสายน้ำทุกสายที่ไหลลงสู่ทะเลสาบถูกทำให้กลายเป็นสายน้ำที่ตายแล้วคือไม่มีน้ำจืดไหลลงสู่ทะเลสาบก็มีผลให้น้ำเค็มจากอ่าวไทยรุกล้ำเข้ามาจนอาจก่อความเสียหายได้ ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้การแก้ปัญหาจึงต้องเริ่มจากกรมชลประทาน โดยห้ามสร้างคอนกรีตขวางลำน้ำ ทั้งเขื่อน หรือ ฝายปูน เมื่อสร้างสมดุลของน้ำทั้งสามแหล่งจะก่อเกิดสมดุลของน้ำโดยธรรมชาติและก่อเกิดสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะจากระบบนิเวศซึ่งมีแบบนี้เพียงไม่กี่พื้นที่บนโลก

การแก้ปัญหาคือต้องกลับมานึกถึงรากฐานที่สุดแล้วแก้ปัญหาคากรากฐานนั้น มีแต่การปรับรากฐานของระบบนิเวศให้สมบูรณ์ถูกต้อง จึงจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืน การแก้ปัญหาน้ำเค็มที่รุกล้ำจนเกิดความเสียหายแสดงว่าระบบนิเวศขาดสมดุล วิธีการแก้ปัญหาคือไม่ใช่เอาคอนกรีตมาขวางลำน้ำแต่ต้องกลับไปแก้ปัญหาคาที่ระบบนิเวศ ด้วยการฟื้นคืนระบบนิเวศมาสู่ความสมดุล

มองภาพรวมเชิงยุทธศาสตร์แล้วค่อยกำหนด กิจกรรมแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมองเชิงระบบจะพบเห็น
ความเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งหมด ซึ่งจะนำไปสู่การออกแบบ
การแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ในกรณีบ้านปากประหาก
กรมชลประทานมองปัญหาทั้งระบบก่อนคือ มองความ
สัมพันธ์ระหว่าง สายน้ำจากเทือกเขา ทะเลสาบ และทะเล
อ่าวไทย จะพบว่า การเข้ามาของน้ำเค็มเป็นภาวะปกติของ
ระบบนิเวศที่เชื่อมกัน หากน้ำเค็มรุกล้ำเข้ามาในทะเลสาบ
สงขลา ข้อสันนิษฐานประการหนึ่งคือเกิดการเปลี่ยนแปลง
ของธรรมชาติที่ขาดสมดุลระหว่างน้ำทะเลอ่าวไทย ทะเลสาบ
และสายน้ำจากเทือกเขาบรรทัด

หากมองระบบนิเวศทั้งระบบที่เชื่อมโยงกันจะพบ
เหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงและสามารถออกแบบการแก้
ปัญหาเชิงระบบได้ เพราะหากมองปัญหาเชิงระบบไม่ออก
แล้วแก้ปัญหาไม่ตรงจุดจะก่อปัญหาตามมาอีกหลายประการ
เช่น การใช้คอนกรีตขวางลำน้ำเพื่อป้องกันน้ำเค็มของ
กรมชลประทาน จะนำความเสียหายสู่พื้นที่หลายด้าน ใน
ขณะที่หากมองเชิงระบบจะพบว่าธรรมชาติเสียสมดุล น้ำ
เค็มจึงรุกสู่ทะเลสาบ การแก้ปัญหาเชิงระบบคือทำให้น้ำ
จากสายน้ำที่ไหลจากเทือกเขามีเพียงพอสำหรับเติมลงสู่
ทะเลสาบเพื่อสร้างสมดุลระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม

การแก้ปัญหาโดยมองเชิงระบบจะพบว่าต้องเริ่มต้นจากพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ เพื่อให้ทุกลำน้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบมีน้ำมากพอเติมลงสู่ทะเลสาบเพื่อสร้างสมดุลระหว่างน้ำจืดกับน้ำเค็ม การแก้ปัญหาเช่นนี้จะก่อผลดีตามมาอีกมากมาย เพราะเพียงลำน้ำสายหนึ่งพื้นที่ชีวิตขึ้นมาจะนำความเปลี่ยนแปลงหลายด้านสู่ชีวิตของประชาชนที่อยู่รอบลำน้ำ

การมองเชิงระบบเป็นการเคารพต่อธรรมชาติ เพราะเป็นกระบวนการพิจารณาถึงการเชื่อมโยงทั้งหมด ซึ่งเมื่อใช้แนวทางเช่นนี้จะพบเห็นจุดที่เป็นปัญหานั้นคือสิ่งที่ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล หน้าที่ของมนุษย์คือการแก้ไขสมดุลของธรรมชาติให้กลับคืนมา มิใช่เป็นการแก้ปัญหาเพื่อทำให้สมดุลนิเวศเลวร้ายลงไปอีก การกระทำของกรมชลประทานนอกจากไม่เข้าใจการเชื่อมโยงของนิเวศทั้งระบบแล้ว ยังเชื่อมั่นในวิศวกรรมว่าจะสามารถแก้ปัญหาให้กับระบบนิเวศได้ ความเชื่อเช่นนี้ฝากรอยแผลให้กับแผ่นดินทั่วทุกภูมิภาค นั่นคือการแก้ปัญหาด้วยวิศวกรรมจนเกิดสายน้ำที่ตายแล้วจำนวนมาก ด้วยความเชื่อวาคอนกรีตเท่านั้นที่จะแก้ปัญหา

‘มุมมองอันคิดพลาดก่อผลสะท้อนมหาศาลเสมอ’

แผ่นดินที่ธรรมชาติหิบบิ้นมาให้หน้าที่ของมนุษย์คือเคารพต่อธรรมชาติ และหากเกิดการเปลี่ยนแปลงใดขึ้น มนุษย์ต้องใช้มุมมองเชิงระบบเพื่อค้นหาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยวิธีแก้ปัญหาจะต้องเคารพต่อธรรมชาติ น้ำเป็นระบบนิเวศ ไม่ใช่วิศวกรรม หากว่าจะใช้วิศวกรรมร่วมด้วยในการแก้ปัญหาก็ต้องวางหลักการเชิงนิเวศเป็นพื้นฐานแล้วค่อยพิจารณาดำเนินการที่ของวิชาวิศวกรรมว่าควรจะต้องอยู่ตรงไหน

กระบวนการประเมินผลกระทบสุขภาพระดับชุมชน (CHIA) เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ช่วยให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งสติไตร่ตรองเพื่อกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหาและสร้างอนาคตการพัฒนา ด้วยหัวใจสำคัญคือ ‘มองเชิงระบบเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะจุด’ และ ‘ใช้ปัญญากำหนดอนาคตการพัฒนาร่วมกัน’

กระบวนการการจัดทำขอบเขตการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน

ชุมชนปากประเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นของจังหวัดพัทลุงในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ จังหวัดพัทลุงมีตัวเลขการท่องเที่ยวเมืองรองติดอันดับต้นของประเทศ โดยมีชุมชนปากประเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา ทั้งในส่วนของทะเลน้อยและทะเลสาบตอนบน มีสถานที่ท่องเที่ยวและที่พักที่ขึ้นชื่อและเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ ในขณะที่ชุมชนบ้านปากประมีระบบนิเวศสามน้ำมาก่อน คือ น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย เป็นชุมชนริมฝั่งทะเลสาบและเป็นพื้นที่ปลายน้ำของลำน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาบรรทัดก่อนลงทะเลสาบสงขลา ฉะนั้นพื้นที่ตรงนี้จึงเป็นพื้นที่พิเศษ

ชุมชนปากประควรได้รับการพัฒนาให้เป็นจุดเด่นของจังหวัดพัทลุงในฐานะพื้นที่นิเวศสามน้ำ แต่ในทางกลับกันโครงการพัฒนาของรัฐกำลังเข้าสู่หมู่บ้านปากประและมีผลต่อการทำลายพื้นที่นิเวศสามน้ำ โดยโครงการที่รัฐนำเข้ามาสู่บ้านปากประคือประตูกันน้ำเค็ม โดยอ้างว่าประตูดังกล่าวทำหน้าที่กันน้ำเค็มจากทะเลสาบสงขลาซึ่งบางปีจะมีน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยบริเวณจังหวัดสงขลาไม่ให้ลูล้ำเข้าสู่คลองปากประ เมื่อเกิดโครงการดังกล่าวขึ้นจึงเกิดการตื่นตัวของชุมชน

การสื่อสารของชาวปากประเริ่มต้นจากการส่งเสียงให้คนได้รู้ข้อเท็จจริงว่าความเค็มของน้ำไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับชีวิตคนปากประเพราะเป็นระบบนิเวศที่อยู่คู่กับชุมชนมานานและในรอบ 50 ปีมานี้มีแค่ครั้งเดียวที่น้ำเค็มลูล้ำเข้ามาในคลองปากประแล้วทำให้เกิดปัญหาขึ้นโดยเป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ แต่หากเกิดการก่อสร้างประตูกันน้ำที่บริเวณคลองปากประ ระบบนิเวศจะเสียหายทั้งหมด การเคลื่อนตัวของสัตว์น้ำจะถูกตัดขาดเรือประมงไม่สามารถใช้ลำน้ำทำการประมงได้ การท่องเที่ยวถึงกับพังทลายเพราะเมื่อระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของบ้านปากประก็จะหายไป

การสื่อสารกระทำกันหลายช่องทาง โดยช่างภาพหลายคนได้ร่วมรณรงค์ครั้งนี้ เนื่องจากภาพวิวยอเป็นจุดที่ช่างภาพทั่วประเทศมาถ่ายรูป การใช้ศิลปะพื้นบ้านในการสื่อสารการรักษาปากประ เช่นมโนราห์ การสื่อสารทางโลกออนไลน์ การทำสารคดีให้เห็นระบบนิเวศของปากประ หรือแม้กระทั่งการเดินทางรณรงค์ประท้วง การส่งหนังสือและเจรจากับหน่วยงานรัฐ เป็นต้น ความพยายามของชาวปากประมีจุดหมายเดียวคือรักษาระบบนิเวศไว้ให้ได้

จุดมุ่งหมายของกระบวนการ CHIA

กระบวนการรักษาพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำหลายแนวทางโดยเฉพาะเมื่อพื้นที่นั้นเจอกับคุกคามการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ โดยหัวใจสำคัญของการรักษาพื้นที่คือ ข้อมูลและองค์ความรู้ที่จะสื่อสารให้สาธารณะรับทราบว่า หากเกิดการเปลี่ยนแปลงตรงจุดนี้จะก่อผลกระทบอย่างไรทั้งต่อคนท้องถิ่น คนนอกท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจ และ ระบบนิเวศ อย่างไร

ข้อสำคัญมากกว่าข้อมูลและองค์ความรู้คือ กระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลและองค์ความรู้นั้น เพราะว่า การรักษาพื้นที่ไม่อาจกระทำได้โดยปราศจากความมุ่งมั่นของคนในการรักษาพื้นที่หรือกำหนดอนาคตการพัฒนา และการสร้างความมุ่งมั่นของคนจะกระทำได้เมื่อคนรู้สึกรักแผ่นดินของตัวเอง ความรักแผ่นดินเกิดขึ้นได้หลายทาง โดยแนวทางสำคัญประการหนึ่งคือทำให้คนรู้จักคุณค่าของแผ่นดินตัวเอง

การจัดทำข้อมูลคือแนวทางสำคัญที่นำไปสู่การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของแผ่นดิน การจัดทำข้อมูลจะนำไปสู่การสร้างความรู้สึกร่วมของคนให้ลุกขึ้นมาปกป้องและแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เป็นประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ แต่การจัดทำข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญอยู่ที่กระบวนการ หากใช้วิธีการจัดทำข้อมูลด้วยเป้าหมายการได้ข้อมูลและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลยังใช้แบบเดิมกระบวนการจัดทำข้อมูลก็ไม่อาจสร้างความรู้สึกร่วมได้ รวมทั้งข้อมูลที่ได้อีกก็ไม่มีพลังการเปลี่ยนแปลง

ฉะนั้นกระบวนการออกแบบจึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการ CHIA โดยสิ่งสำคัญของการออกแบบการได้มาซึ่งข้อมูลคือทุกขั้นตอนจะต้องนำไปสู่สิ่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า ความรู้สี่กร่วม การออกแบบจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญและในการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลา โดยขั้นตอนของการทำ CHIA หากเปรียบเทียบกับกระบวนการจัดทำ EHIA จะมีลักษณะที่คล้ายกันในบางส่วน เช่น มีกระบวนการ กำหนดขอบเขต กระบวนการประเมิน กระบวนการสร้างทางเลือก แต่สิ่งที่ CHIA ต้องดำเนินการก่อนคือ การสร้างภาพอนาคตร่วมของชุมชน และสิ่งสุดท้ายที่ต้องเกิดคือ ภาพอนาคตการพัฒนาที่ตกลงผลสี่กร่วมกัน ทั้งนี้ แม้ว่า กระบวนการทั้งสองเครื่องมือจะมีวิธีการคล้ายกันบางอย่างแต่หัวใจสำคัญที่แตกต่างกันคือ กระบวนการ CHIA ไม่ใช่กระบวนการรับฟัง แต่เป็นกระบวนการคิดค้น ส่วนเครื่องมือ EHIA เน้นกระบวนการรับฟัง

การดำเนินการขั้นการสร้างภาพอนาคตร่วมของพื้นที่ปากประ

ขั้นตอนแรกของกระบวนการ CHIA ในพื้นที่ปากประ คือ การสร้างภาพอนาคตร่วมกัน คำว่าการสร้างภาพอนาคตร่วมกันหมายถึง ภาพทุกด้านที่จะเกิดขึ้นหากโครงการประตูกันน้ำเกิดขึ้นได้ รวมถึงภาพอนาคตที่ชุมชนจะต้องสร้างทิศทางการพัฒนาร่วมกัน และสิ่งสำคัญคือ การเห็นภาพความสำคัญร่วมกันของการจัดทำข้อมูลความรู้โดยใช้กระบวนการนี้ วิธีการสร้างภาพอนาคตใช้กระบวนการพื้นฐานดังนี้

1. การคุยรายบุคคล เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและทางเลือกในการปกป้องพื้นที่ ฯลฯ การทำความเข้าใจรายบุคคลจะต้องกำหนดบุคคลสำคัญที่มีบทบาทนำในการเคลื่อนไหวจำนวนหนึ่งประมาณ 10 คน การทำความเข้าใจรายบุคคลจะมีผลต่อบรรยากาศการทำความเข้าใจในกลุ่มย่อย ลักษณะการคุยรายบุคคลจะต้องทำอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

2. การคุยกลุ่มย่อย การคุยกลุ่มย่อยเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิด ทบทวนการเคลื่อนไหวที่ผ่านมาว่าได้ผลแบบไหนอย่างไร วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ส่ง

ผลต่อภัยคุกคาม การแลกเปลี่ยนอย่างเป็นธรรมชาติจะสร้างความรู้สึกร่วมและแนวทางร่วมกันโดยอัตโนมัติ การดำเนินการกลุ่มย่อยที่ผ่านมาดำเนินการประมาณ 15 ครั้ง

3. การสร้างภาพอนาคตร่วมของชุมชน เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนในกลุ่มใหญ่ โดยหัวใจสำคัญของการพูดคุยคือ การทบทวนผลกระทบหากเกิดโครงการขึ้น การทบทวนการดำเนินการของรัฐ การทบทวนปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินโครงการ การทบทวนคือเครื่องมือในการต่อสู้ที่ผ่านมาใช้อะไรบ้าง เกิดผลอย่างไร และประเด็นสุดท้ายคือ การประมวลผลเพื่อวิเคราะห์ว่าภายใต้สถานการณ์ทั้งหมดจะออกแบบเครื่องมือในการปกป้องชุมชนอย่างไร

โดยกระบวนการทั้ง 3 รูปแบบจะนำไปสู่การเห็นความสำคัญของกระบวนการจัดทำข้อมูลโดยอัตโนมัติ โดยเมื่อชุมชนเกิดการตกผลึกแล้วจึงค่อยดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 คือการกำหนดขอบเขตการจัดทำข้อมูล แต่หากชุมชนยังไม่ตกผลึกต้องกลับมาทบทวนและเพิ่มเครื่องมือในกระบวนการสร้างภาพอนาคตเพิ่มเติม ประเด็นสำคัญคือ หากชุมชนไม่ตกผลึกในขั้นตอนนี้จะทำให้การดำเนินการในขั้นต่อไปไม่มีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการกำหนดขอบเขตข้อมูล

1. การกำหนดขอบเขตจะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มต้นจากคำถามที่ว่า หากโครงการเกิดขึ้นจะกระทบแบบไหน และ เราอยากสื่อสารอะไรกับสาธารณะ หากไม่อยากให้เกิดโครงการขึ้น ประเด็นสุดท้าย คือ การพัฒนาแบบไหนที่เราต้องการและตอบสนองประโยชน์ส่วนรวมได้มากกว่า การถกถึง 3 ประเด็นย่อยนี้จะนำมาสู่การกำหนดขอบเขต หรือ ประเด็นที่ต้องจัดทำข้อมูล

2. การได้ขอบเขตหรือประเด็นการจัดทำข้อมูลที่ตีไม่สามารถได้มาด้วยการตั้งคำถามแล้วให้ตอบ แต่จะได้มาจากการอภิปราย วิธีการของการอภิปรายจะมีทั้งข้อเท็จจริงและความรู้สึก สองอย่างนี้เมื่อผสมกันจะนำไปสู่ประเด็นการกำหนดขอบเขตที่แหลมคม เพราะการแลกเปลี่ยนกันจะกระตุ้นให้คนคิด วิเคราะห์ ถกเถียง จนได้สิ่งใหม่ หรือประเด็นเดิมที่ลึกขึ้น การถกเถียงจะต้องปล่อยไปตามธรรมชาติ โดยมีคนทำหน้าที่จับประเด็นเพื่อไม่ให้พลาดสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้น

3. การอภิปรายจะเริ่มตกผลึกถึงประเด็นที่ต้องศึกษาร่วมกัน โดยให้คนจดบันทึก

ทำการสรุปประเด็นที่ได้ และให้อธิบายประเด็นที่จะศึกษากันอีกรอบหนึ่ง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมหรือตัดทอนได้ การอภิปรายในขั้นตอนนี้จะพบสิ่งหนึ่งคือคนที่ชอบในแต่ละประเด็นหรือมีความชำนาญในประเด็นนั้น ทำให้สามารถหาคนรับผิดชอบหลักในประเด็นเหล่านั้นได้

4. เมื่อได้ประเด็นแล้วจะนำไปสู่การออกแบบประเด็นว่าจะจัดทำข้อมูลประเด็นเหล่านั้นอย่างไร วิธีการ กลุ่มคน ลักษณะข้อมูลที่ควรจะได้ เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

1. ชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่าการจัดทำข้อมูลเป็นวิธีการรักษาบ้านปากประที่ยั่งยืน สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้หลากหลายโอกาส
2. ชุมชนรู้สึกมีพลังเมื่อที่ประชุมเสนอว่าเราจะต้องทำให้ปากประเป็นพื้นที่พัฒนาพิเศษของจังหวัดหรือที่เรียกว่า 'green zone'
3. เกิดการประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่เป็นระยะ โดยการประชุมกลุ่มย่อยดำเนินโดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนการประชุมกลุ่มใหญ่ดำเนินการเดือนละครั้ง ในระหว่างที่ ไม่มีการประชุมจะเป็นกระบวนการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น
4. ผลของการกำหนดขอบเขตการจัดทำข้อมูลได้ประเด็นการจัดทำข้อมูลดังนี้

การจัดทำแผนที่ศักยภาพพื้นที่เพื่อกำหนดขอบเขตการศึกษาผลกระทบ

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ข้อมูลทางกายภาพ การปกครอง ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศทะเล
3. พื้นที่โดยรวมที่คาบเกี่ยวกับทะเลน้อยและทะเลสาบตอนบน รวมถึงสายน้ำที่เชื่อมกับเทือกเขา เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบนิเวศทั้งหมด
4. สายน้ำที่ไหลผ่านชุมชนและการเชื่อมต่อของสายน้ำกับชุมชนอื่น
5. ตัวเลขทางการประมง ทั้งจำนวนคร่าวเรือที่ทำการประมง จำนวนเรือ จำนวนเครื่องมือการทำประมง ตัวเลขรายได้จากการประมง การจ้างงาน
6. ธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ทั้งที่พัก ร้านอาหาร เรือนำเที่ยว

การจัดทำแผนที่ผลกระทบหากเกิดโครงการขึ้น

1. ผลกระทบที่เกิดกับลำน้ำปากประและคลองสาขาที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด
2. ผลกระทบกับระบบนิเวศโดยรวม
3. ผลกระทบของสัตว์น้ำที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบกับลำน้ำปากประ
4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดกับกิจการท่องเที่ยวทั้งที่พัก เรือนำเที่ยว ร้านอาหาร
5. ผลกระทบที่เกิดจากการสูญเสียอาชีพหากเกิดโครงการ
6. ผลกระทบที่เกิดกับภาพรวมของจังหวัด

ที่มาของข้อมูลนอกเหนือจากกระบวนการประเมินผลกระทบโดยชุมชนแล้ว ยังได้มาจากเอกสารงานศึกษาเพื่อก่อสร้างประตูกั้นน้ำบ้านปากประของกรมชลประทาน

